

Ηθική των Επιχειρήσεων, Βιώσιμη Ανάπτυξη και ESG Επενδύσεις

Διπλωματική Εργασία

Ιωάννης Καραμαλίκης

Επιβλέπων Καθηγητής:
Κωνσταντίνος Ζοπουνίδης

Χανιά, 2023

Ευχαριστίες

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή κύριο Ζοπουνίδη Κωνσταντίνο και την κυρία Λιαδάκη Αγγελική, για την ευκαιρία και τη στήριξη που μου προσέφεραν, τα εποικοδομητικά σχόλια και την ενδελεχή καθοδήγηση μέχρι την ολοκλήρωση της εργασίας μου. Καθώς αυτή η εργασία αποτελεί το τελευταίο στάδιο των σπουδών μου, θεωρώ πως πρέπει να εκτείνω τις ευχαριστίες μου και στους λοιπούς παράγοντες του Πολυτεχνείου Κρήτης, τους στενούς φίλους και συναδέλφους μου που αποτέλεσαν τους συνοδοιπόρους μου σε αυτό τα ταξίδι, καθώς και την οικογένειά μου, που μου έδωσε το όραμα και τα μέσα να πραγματοποιήσω τις σπουδές μου.

Περίληψη

Στην σημερινή εποχή όσο περισσότερο ενδυναμώνεται και εδραιώνεται ο αναγκαίος ρόλος και η παρουσία των ιδιωτικών επιχειρήσεων, τόσο περισσότερο καθίσταται αναγκαία και η ανάλυση και η κριτική της επιχειρηματικής ηθικής και της κοινωνικής ευθύνης. Η ηθική ασχολείται με το ποιες ανθρώπινες πράξεις είναι αποδεκτές και ορθές και ποιες ανάρμοστες και λανθασμένες. Ωστόσο, στα θέματα ηθικής σπάνια υπάρχει γενική συμφωνία απόψεων και ακόμη και ο προσδιορισμός για το ποιο είναι το κεντρικό ή θεμελιώδες ζήτημα αποτελεί αντικείμενο διαφωνιών. Σήμερα, η βιώσιμη ανάπτυξη είναι ταυτόσημη με ανάπτυξη που είναι επαναλαμβανόμενη, ηθική και υπεύθυνη για τις τρέχουσες και μελλοντικές κοινότητες. Αυτή η έννοια αποτελεί και το κλειδί για τη μακροπρόθεσμη επιτυχία οποιασδήποτε επιχείρησης. Σε αυτό το πλαίσιο αναπτύσσονται οι Κοινωνικά Υπεύθυνες Επενδύσεις (ΚΥΕ), που λαμβάνουν υπόψη, εκτός από τα κριτήρια χρηματοοικονομικής απόδοσης, τα κριτήρια κοινωνικής, περιβαλλοντικής και εταιρικής διακυβέρνησης (ESG).

Abstract

Nowadays, the more the necessary role and presence of private enterprises is strengthened and consolidated, the more it becomes necessary to analyze and critique business ethics and social responsibility. Morality is concerned with which human actions are acceptable and right and which are improper and wrong. However, in matters of ethics there is rarely general agreement of opinions, and even the determination of what the central or fundamental issue is the subject of disagreement. Today, sustainable development is synonymous with development that is repeatable, ethical, and responsible for current and future communities. This concept is the key to the long-term success of any business. In this context, Socially Responsible Investments (SRIs) are developed, which take into account, in addition to financial performance criteria, social, environmental and corporate governance (ESG) criteria.

Περιεχόμενα

Περίληψη	2
Abstract.....	3
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο 2: Ηθική των Επιχειρήσεων	10
2.1 Τι είναι η επιχειρηματική ηθική;	10
2.2 Γιατί είναι σημαντική η επιχειρηματική ηθική;.....	10
2.3 Ιστορική Αναδρομή.....	11
2.4 Ο Ρόλος της επιχείρησης στην κοινωνία	14
2.5 Τύποι Επιχειρηματικής Ηθικής & Επιμέρους Παράγοντες	15
2.5.1 Επαγγελματική δεοντολογία	15
2.5.2 Εταιρική ηθική	16
2.5.3 Κοινωνική ηθική.....	16
2.5.4 Προσωπική ηθική.....	17
2.5.5 Πολιτιστική ηθική	17
2.6 Ως προς ποιους θα είναι ηθική μία επιχείρηση;	18
2.7 Ηθικά διλήμματα, κώδικας ηθικής και κοινή γνώμη	19
2.7.1 Ηθικό δίλημμα.....	20
2.7.2 Σκάνδαλο.....	21
2.7.3 Συμπεράσματα.....	24
2.8 Επιχειρηματική ηθική σε Ελλάδα, Ευρώπη & Παγκόσμια Κοινωνία.....	24
Κεφάλαιο 3: Βιώσιμη Ανάπτυξη	26
3.1 Ορισμός.....	26
3.1.1 Ακαδημαϊκά	26
3.1.2 Οικολογικά.....	27
3.2 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης	27
3.3 Ανάλυση της Βιώσιμης Ανάπτυξης από Οικονομική Σκοπιά.....	31
3.4 Προχωρώντας προς ένα Βιώσιμο Μέλλον.....	34
3.5 Εξέλιξη & COVID-19	36
3.6 Βιώσιμη Ανάπτυξη & Κίνδυνοι	38
3.7 Βιώσιμη Ανάπτυξη & Ηθική.....	39
3.7.1 Ενδεικτικά ηθικά θεμέλια για τη βιώσιμη ανάπτυξη	39

Κεφάλαιο 4: ESG	41
4.1 Ορισμός & Ανάλυση Κριτηρίων ESG	41
4.2 Εξέλιξη στον Χρόνο	44
4.3 Σημαντικότητα	46
4.4 Επιρροή στην Κοινωνία.....	48
4.5 Επιρροή στις Επιχειρήσεις	48
4.6 Ελλάδα & Ευρώπη	50
4.7 ESG & Ηθική	51
4.7.1 ESG και ηθικές επενδύσεις	52
4.8 Αντίλογος	53
Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα.....	55
Κεφάλαιο 6: Επίλογος.....	57
Βιβλιογραφία	59

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΠΚΔ: Περιβάλλον Κοινωνία Διακυβέρνηση

ΕΚΕ: Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

ΕΑΤ: Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών

Abbreviations & Acronyms

ESG: Environment Social & Governance

SDG: Sustainable Development Goals

WCED: World Commission on Environment & Development

HDI: Human Development Index

GHGP: Green-House Gas Protocol

GRI: Global Reporting Initiative

WBCSD: World Business Council for Sustainable Development

GSSB: Global Sustainability Standards Board

SRI: Socially Responsible Investment

CSR: Corporate Social Responsibility

PRI: Principles for Responsible Investment

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή

Σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από την αναγκαιότητα της διασύνδεσης, την ταχεία τεχνολογική πρόοδο και τις αυξανόμενες περιβαλλοντικές ανησυχίες, ο ρόλος της ηθικής στις επιχειρήσεις έχει αποκτήσει ένα νέο επίπεδο σημασίας. Οι επιχειρήσεις δεν αξιολογούνται πλέον μόνο με βάση την οικονομική τους επιτυχία, αλλά και με βάση τις ηθικές πρακτικές τους, τη δέσμευσή τους για βιώσιμη ανάπτυξη και την τήρηση των αρχών του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της διακυβέρνησης (ESG). Αυτή η μετατόπιση αντικατοπτρίζει μια ευρύτερη αναγνώριση ότι οι επιχειρηματικές δραστηριότητες έχουν εκτεταμένες επιπτώσεις που εκτείνονται πέρα από τα άμεσα οικονομικά οφέλη, επηρεάζοντας τα κοινωνικά, περιβαλλοντικά και οικονομικά τοπία σε παγκόσμια κλίμακα.

Η έννοια της επιχειρηματικής ηθικής, που κάποτε θεωρούνταν ως περιφερειακό ζήτημα, έχει γίνει κεντρικός πυλώνας στη διαμόρφωση των εταιρικών ταυτοτήτων και στην καθοδήγηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων. Οι οργανισμοί βρίσκονται υπό αυξανόμενη πίεση να επιτύχουν μια αρμονική ισορροπία μεταξύ κερδοφορίας και ευθύνης, λαμβάνοντας υπόψη την ευημερία όχι μόνο των μετόχων αλλά και των ενδιαφερόμενων μερών, όπως οι εργαζόμενοι, οι κοινότητες και το περιβάλλον. Αυτή η εξέλιξη στην προοπτική αντικατοπτρίζει μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση ότι οι ηθικές επιχειρηματικές πρακτικές δεν είναι μόνο ηθικά επιτακτικές, αλλά και απαραίτητες για μακροπρόθεσμη επιτυχία και ανθεκτικότητα.

Η βιώσιμη ανάπτυξη έχει αναδειχθεί ως κινητήρια δύναμη στον επιχειρηματικό κόσμο. Οι επιχειρήσεις αναγνωρίζουν την υποχρέωση να αντιμετωπίσουν τις παρούσες ανάγκες χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Αυτή η επιδίωξη της βιωσιμότητας περιλαμβάνει την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διαχείρισης, της κοινωνικής ένταξης και της οικονομικής βιωσιμότητας στις επιχειρηματικές στρατηγικές. Με την υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών, οι επιχειρήσεις μπορούν να μετριάσουν τους περιβαλλοντικούς κινδύνους, να ενισχύσουν τη φήμη τους και να προωθήσουν την καινοτομία, διασφαλίζοντας έτσι τη θέση τους σε μια συνεχώς εξελισσόμενη αγορά.

Παράλληλα, η άνοδος των κριτηρίων ESG εισήγαγε ένα δομημένο πλαίσιο για την αξιολόγηση της απόδοσης των εταιρειών πέρα από τις παραδοσιακές οικονομικές μετρήσεις. Περιβαλλοντικοί παράγοντες, όπως οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και η διαχείριση των πόρων, κοινωνικές παράμετροι όπως οι εργασιακές πρακτικές και η συμμετοχή της κοινότητας, καθώς και στοιχεία διακυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένης της διαφάνειας και της ποικιλομορφίας του διοικητικού συμβουλίου, αποτελούν συλλογικά τη βάση της αξιολόγησης ESG. Οι επενδυτές, οι καταναλωτές και οι ρυθμιστικοί φορείς χρησιμοποιούν όλο και περισσότερο αυτά τα σημεία αναφοράς για να μετρήσουν τον ολιστικό αντίκτυπο ενός οργανισμού και τη δέσμευσή του σε υπεύθυνες πρακτικές.

Σε αυτό το δυναμικό τοπίο, οι επιχειρήσεις έρχονται αντιμέτωπες τόσο με προκλήσεις όσο και με ευκαιρίες. Η προσπάθεια ευθυγράμμισης των κινήτρων κέρδους με τις ηθικές ευθύνες, η

υιοθέτηση βιώσιμων μοντέλων και η υπεροχή στις διαστάσεις ESG απαιτούν στρατηγική πρόβλεψη και προληπτική προσαρμογή.

Η συγκεκριμένη μελέτη εμβαθύνει στην περίπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ της επιχειρηματικής ηθικής, της βιώσιμης ανάπτυξης και του πλαισίου ESG, υπογραμμίζοντας το μετασχηματιστικό δυναμικό αυτών των εννοιών για τις επιχειρήσεις και το ευρύτερο παγκόσμιο πλαίσιο. Καθώς το επιχειρηματικό πεδίο συνεχίζει να εξελίσσεται, η ολοκληρωμένη κατανόηση αυτών των παραγόντων γίνεται όχι μόνο ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, αλλά ένας ουσιαστικός οδηγός για ένα ευημερούν και αρμονικό μέλλον.

Κεφάλαιο 2: Ηθική των Επιχειρήσεων

2.1 Τι είναι η επιχειρηματική ηθική;

Σήμερα υπάρχει ευρέως διαδεδομένο συναίσθημα ότι η επιχειρηματική ηθική θα πρέπει να λαμβάνει περισσότερη προσοχή στις σχολές διοίκησης επιχειρήσεων από ό,τι κάνει. Ωστόσο, υπάρχουν βασικές διαφωνίες σχετικά με το τι είναι η επιχειρηματική ηθική, γιατί πρέπει να διδάσκεται, ποιος πρέπει να τη διδάσκει, ποιο τμήμα πρέπει να είναι υπεύθυνο για αυτήν και πού πρέπει να συμπεριληφθεί στο πρόγραμμα σπουδών.

Η επιχειρηματική ηθική αποτελείται από δύο στοιχεία: τις θεωρητικές αρχές των ηθικά σωστών και λανθασμένων ενεργειών και την εφαρμογή αυτών των αρχών σε επιχειρηματικές καταστάσεις. Η επιχειρηματική ηθική διδάσκεται κυρίως για την αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τις δεοντολογικές πτυχές των επιχειρηματικών καταστάσεων και για τη βελτίωση του επιπέδου της ηθικής συλλογιστικής (Gilbert, 2010).

Μία λίγο διαφορετική οπτική υποστηρίζει πως η επιχειρηματική ηθική είναι η μελέτη κατάλληλων επιχειρηματικών πολιτικών και πρακτικών σχετικά με δυνητικά αμφιλεγόμενα θέματα, συμπεριλαμβανομένης της εταιρικής διακυβέρνησης, του εμπορίου εμπιστευτικών πληροφοριών, της δωροδοκίας, των διακρίσεων, της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και των θεμελιωδών ευθυνών που φέρει η εταιρία (TWIN, 2023). Ο νόμος συχνά καθοδηγεί την επιχειρηματική ηθική, αλλά άλλες φορές η επιχειρηματική ηθική παρέχει μια βασική κατευθυντήρια γραμμή που οι επιχειρήσεις μπορούν να επιλέξουν να ακολουθήσουν για να κερδίσουν την έγκριση του κοινού.

2.2 Γιατί είναι σημαντική η επιχειρηματική ηθική;

Η επιχειρηματική ηθική είναι σημαντική επειδή έχει μόνιμες επιπτώσεις σε διάφορα επίπεδα που αφορούν την εταιρία. Η ηθική και η σωστή συμπεριφορά είναι ζητήματα που επικεντρώνονται όλο και περισσότερο στην επιχειρηματική κοινότητα σήμερα. Οι άνθρωποι ανησυχούν όλο και περισσότερο για το τι πραγματικά συμβαίνει στις επιχειρηματικές οργανώσεις στο όνομα του ανταγωνισμού, της ανάπτυξης και της κερδοφορίας. Οι οργανισμοί διασχίζουν την κόκκινη ζώνη της ηθικής και των δεοντολογικών συμπεριφορών. Ένας αυξανόμενος αριθμός οργανισμών ερευνά και αξιολογεί συνεχώς την ανήθικη πρακτική σε επιχειρηματικούς οργανισμούς παγκοσμίως. Είναι εμπειρικά αποδεδειγμένο ότι οι ηθικές πρακτικές στις επιχειρηματικές οργανώσεις συμβάλλουν στη δημιουργία ευνοϊκών σχέσεων με άλλους οργανισμούς και μπορούν επίσης να δημιουργήσουν μακροπρόθεσμες θετικές σχέσεις με υπάρχοντες και δυνητικούς μελλοντικούς πελάτες (Jalil, Ferdous, & Muhammad, 2010). Με αυξημένη ευαισθητοποίηση των επενδυτών σε περιβαλλοντικά, κοινωνικά και ζητήματα διακυβέρνησης (ΚΥΑ), διακυβεύεται η φήμη της εταιρείας. Για παράδειγμα, εάν μια εταιρεία

συμμετέχει σε ανήθικες πράξεις, όπως κακές διαδικασίες διαχείρισης και προστασίας απορρήτου πελατών, θα μπορούσε να οδηγήσει σε παραβίαση δεδομένων. Αυτό, με τη σειρά του, μπορεί να οδηγήσει σε σημαντική απώλεια πελατών, διάβρωση της εμπιστοσύνης, λιγότερο ανταγωνιστικές προσλήψεις και μείωση των τιμών των μετοχών.

2.3 Ιστορική Αναδρομή

Η έννοια της ηθικής στις επιχειρήσεις μπορεί να αποδοθεί στις παλαιότερες μορφές ανταλλαγής, με βάση την αρχή της ίσης ανταλλαγής (George, 2022). Αμέτρητοι φιλόσοφοι και οικονομολόγοι εξέτασαν το θέμα, από τον Αριστοτέλη και την έννοια της δικαιοσύνης μέχρι την επίθεση του Καρλ Μαρξ στον καπιταλισμό. Αλλά η σύγχρονη έννοια της επιχειρηματικής ηθικής χρονολογείται από την άνοδο των αντι-μεγάλων επιχειρηματικών ομάδων διαμαρτυρίας στις Ηνωμένες Πολιτείες τη δεκαετία του 1970. Το θέμα σταδιακά έγινε ακαδημαϊκό πεδίο από μόνο του, τόσο με φιλοσοφικούς όσο και εμπειρικούς κλάδους. Στη συνέχεια, χάρη στην κυβερνητική νομοθεσία, η ηθική έχει ενσωματωθεί στις επιχειρήσεις, η οποία αντικατοπτρίζεται σήμερα στις στρατηγικές εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και στους κώδικες δεοντολογίας (John R. Boatright, 2012). Η επιχειρηματική ηθική δεν είναι πλέον μόνο ένας σταθερά εδραιωμένος ακαδημαϊκός τομέας, είναι κάτι που οι εταιρείες συνειδητοποιούν ότι πρέπει να διαχειριστούν και να εσωτερικεύσουν.

Τρίπτυχο

A) Ιστορικά

B) στον ακαδημαϊκό τομέα

Γ) σαν κίνημα

Σε ένα πιο αόριστο πλαίσιο, η ηθική στις επιχειρήσεις αποτελεί, απλά, την εφαρμογή καθημερινών ηθών και συμπεριφορών στον κλάδο των επιχειρήσεων. Βιβλικά, το παράδειγμα των δέκα εντολών αποτελεί ένα διαχρονικό σημείο αναφοράς. Ειδικότερα, οι παρακινήσεις για ειλικρίνεια και αλήθεια, και η απαγόρευση της κλοπής και της ζήλειας, βρίσκουν άμεση δράση. Παρομοίως και άλλες παραδόσεις και ήθη εμπεριέχουν αντίστοιχα αποφθέγματα που καθοδηγούν το ήθος και τις πράξεις των ανθρώπων για χρόνια, σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένης και της επιχείρησης.

Στον τομέα της φιλοσοφίας, ο Πλάτωνας είναι γνωστός για τις συζητήσεις του περί δικαιοσύνης στην Πολιτεία, ενώ ο Αριστοτέλης μιλά ανοιχτά για οικονομικές σχέσεις, εμπόριο και ανταλλαγές υπό την αιγίδα οργανισμού στα Πολιτικά. Οι ιδέες του για το χρήμα, την ιδιοκτησία και τον πλούτο έχουν σχεδόν σύγχρονη αύρα, ενώ δεν λείπουν και ηθικές κρίσεις περί απληστίας.

Τον 17^ο αιώνα, ο John Locke ανέπτυξε την κλασική υπεράσπιση της ιδιοκτησίας ως φυσικό δικαίωμα. Για αυτόν, κάποιος αποκτά περιουσία αναμειγνύοντας την εργασία του με αυτό που βρίσκει στη φύση. Ο Adam Smith θεωρείται συχνά ως ο πατέρας των σύγχρονων οικονομικών με το: « Ο πλούτος των εθνών ». Ο Σμιθ αναπτύσσει την έννοια της εργασίας του Λοκ σε μια θεωρία αξίας εργασίας. Στη σύγχρονη εποχή οι σχολιαστές τον έχουν ερμηνεύσει ως υπερασπιστή της οικονομίας laissez-faire, (Το Laissez-faire είναι ένα οικονομικό σύστημα όπου οι συναλλαγές μεταξύ ιδιωτών δεν επηρεάζονται από την κρατική παρέμβαση όπως νομοθεσίες, προνόμια, δασμολόγια ή διατιμήσεις, και επιχορηγήσεις.) και δίνουν μεγάλη έμφαση στην αντίληψή του για το αόρατο χέρι. (Το αόρατο χέρι αποτελεί μία οικονομική έννοια που περιγράφει τα ακούσια κοινωνικά προνόμια που δημιουργούνται από άτομα που δρουν για το δικό τους συμφέρον). Ωστόσο, οι σχολιαστές συχνά ξεχνούν ότι ο Σμιθ ήταν επίσης ηθικός φιλόσοφος και συγγραφέας της «Θεωρίας των Ηθικών Συναισθημάτων». Γι' αυτόν τα δύο βασίλεια δεν ήταν ξεχωριστά. Ο Τζον Στιούαρτ Μιλ, ο Εμμανουήλ Καντ, ο Γ. Γ. Φ. Χέγκελ έγραψαν για οικονομικά θέματα και δίκαιη κατανομή. Ο Καρλ Μαρξ, ωστόσο, ξεχωρίζει ως ο πιο τολμηρός επικριτής του καπιταλισμού, όπως είχε αναπτυχθεί κατά τη διάρκεια του δέκατου ένατου αιώνα, και η κριτική του Μαρξ με τη μία ή την άλλη μορφή συνεχίζεται μέχρι σήμερα, ακόμη και όταν δεν αποδίδεται στον Μαρξ.

Η ιδέα της ηθικής στις επιχειρήσεις συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Σε γενικές γραμμές, στις Ηνωμένες Πολιτείες αυτό επικεντρώνεται στις ηθικές ή ηθικές ενέργειες των ατόμων. Με αυτή την έννοια επίσης, πολλοί άνθρωποι, κατά τη συζήτηση της επιχειρηματικής ηθικής, εγείρουν αμέσως παραδείγματα ανήθικης ή ανήθικης δραστηριότητας από άτομα. Με αυτή την έννοια, ωστόσο, περιλαμβάνεται επίσης η κριτική των πολυεθνικών εταιρειών που χρησιμοποιούν παιδική εργασία ή πληρώνουν θλιβερά χαμηλούς μισθούς σε υπαλλήλους σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες ή που χρησιμοποιούν προμηθευτές που διαχειρίζονται καταστήματα ιδρώτα. Πολλοί επιχειρηματίες επηρεάζονται έντονα από τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις και τους ηθικούς κανόνες που έχουν διδαχθεί ως μέρος της θρησκείας τους και εφαρμόζουν αυτούς τους κανόνες στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες. Ο Aaron Feuerstein είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα κάποιου του οποίου οι ενέργειες μετά την πυρκαγιά κατέστρεψαν σχεδόν όλο το συγκρότημα εργοστασίων του Malden Mills κράτησε τους εργαζομένους του στη μισθοδοσία μέχρι να μπορέσει να ξαναχτίσει. Έχει δηλώσει συχνά και δημόσια ότι μόλις έκανε αυτό που του είπε η εβραϊκή πίστη του ήταν το σωστό.

Αυτή η πλευρά της έννοιας, ίσως είναι και η πιο σημαντική στην αντίληψη του μέσου ανθρώπου, όταν συζητά ή ενημερώνεται περί ηθικής των επιχειρήσεων, καθώς κατά την πληροφόρηση του περί σκανδάλων σε πολυεθνικές, μέσω μαζικής ενημέρωσης διαφαίνεται η ανάγκη για την ύπαρξη της ηθικής στις επιχειρήσεις.

Η επιχειρηματική ηθική ως ακαδημαϊκός τομέας, όπως και η επιχειρηματική ηθική ως εταιρικό κίνημα, είναι πιο πρόσφατες σαν έννοιες.

Η δεκαετία του 1960 σηματοδότησε μια μεταβαλλόμενη στάση απέναντι στην κοινωνία και στις επιχειρήσεις από τις Ηνωμένες Πολιτείες (Richard T., 2022). Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος

είχε τελειώσει, ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν πάντα παρών και ο πόλεμος στο Βιετνάμ ενθάρρυνε πολλές αντιδράσεις στην επίσημη δημόσια πολιτική και στο λεγόμενο στρατιωτικό-βιομηχανικό συγκρότημα, το οποίο συνέχιζε αυξανόμενο έλεγχο και κριτική. Το κίνημα των Πολιτικών Δικαιωμάτων είχε πιάσει τη φαντασία του κοινού. Οι Ηνωμένες Πολιτείες όλο και περισσότερο ήταν κυρίαρχη οικονομική δύναμη. Οι αμερικανικές πολυεθνικές εταιρείες αυξάνονταν σε μέγεθος και σημασία. Οι μεγάλες επιχειρήσεις έρχονταν από μόνες τους, αντικαθιστώντας τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην κοινωνική εικόνα των επιχειρήσεων. Η χημική βιομηχανία άνθισε με την καινοτομία και στο πέρασμά της σημειώθηκε περιβαλλοντική ζημία σε κλίμακα που δεν ήταν προηγουμένως δυνατή. Το πνεύμα διαμαρτυρίας οδήγησε στο περιβαλλοντικό κίνημα, στην άνοδο του καταναλωτισμού και στην κριτική των πολυεθνικών εταιρειών.

Οι εταιρείες, που βρέθηκαν κάτω από δημόσια επίθεση και κριτική, απάντησαν αναπτύσσοντας την έννοια της κοινωνικής ευθύνης. Ξεκίνησαν προγράμματα κοινωνικής ευθύνης και ξόδεψαν πολλά χρήματα διαφημίζοντας τα προγράμματά τους και πώς προωθούσαν το κοινωνικό καλό. Ακριβώς τι σήμαινε "κοινωνική ευθύνη" ποικίλλει ανάλογα με τη βιομηχανία και την εταιρεία. Αλλά είτε επρόκειτο για αναδάσωση είτε για μείωση της ρύπανσης ή αύξηση της ποικιλομορφίας στο εργατικό δυναμικό, κοινωνική ευθύνη ήταν ο όρος που χρησιμοποιήθηκε για τη σύλληψη εκείνων των δραστηριοτήτων μιας εταιρείας που ήταν επωφελείς για την κοινωνία και συνήθως, έμμεσα, που μετρίαζαν κάποια ανήθικη ή αντικοινωνική δραστηριότητα με την οποία είχε κατηγορηθεί η εταιρεία. Οι σχολές επιχειρήσεων ανταποκρίθηκαν αναπτύσσοντας μαθήματα κοινωνικής ευθύνης ή κοινωνικά θέματα στη διοίκηση – μαθήματα που συνεχίζουν να ευδοκιμούν σήμερα. Ως επί το πλείστον, στη δεκαετία του 1960 τέτοια μαθήματα δίνουν έμφαση στο νόμο και η άποψη των διευθυντών επικράτησε, αν και σύντομα προστέθηκε αυτή των εργαζομένων, των καταναλωτών και του ευρέος κοινού. Τα εγχειρίδια δεν έδωσαν συστηματική προσοχή στη θεωρία δεοντολογίας και έτειναν να ασχολούνται περισσότερο με εμπειρικές μελέτες παρά με την ανάπτυξη ή την υπεράσπιση κανόνων για τη μέτρηση της εταιρικής δραστηριότητας. Η ιστορία του κινήματος κοινωνικής ευθύνης είναι μια ιστορία από μόνη της και μια ιστορία που διαφορετικοί άνθρωποι γράφουν κάπως διαφορετικά. Μια εκδοχή, του Archie Carroll, περιγράφει την κοινωνική ευθύνη ως μια πυραμίδα που περιλαμβάνει τους τέσσερις τύπους ευθύνης που έχουν οι επιχειρήσεις: Στο κάτω μέρος είναι οικονομική, στη συνέχεια νομική, έπειτα ηθική και στη συνέχεια φιλανθρωπική. Και παρόλο που ορισμένοι εκπρόσωποι της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης ισχυρίζονται ότι έκαναν επιχειρηματική ηθική πριν γίνει δημοφιλής η επιχειρηματική ηθική και παρόλο που ορισμένοι ισχυρίζονται ότι αυτό που κάνουν είναι επιχειρηματική ηθική, αυτή δεν είναι η ιστορία της επιχειρηματικής ηθικής που πρόκειται να πω σήμερα.

Κοινωνική Ευθύνη Επιχειρήσεων κατά Archie Carroll

2.4 Ο Ρόλος της επιχείρησης στην κοινωνία

Κατά τις κλασσικές οικονομικές και οργανωτικές θεωρίες, ο μοναδικός και κεντρικός σκοπός μίας εταιρίας είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους των ιδιοκτητών. Παρά όλες τις θεωρητικές προσεγγίσεις όμως, εμφανίζονται πολλαπλές περιπτώσεις που η εταιρεία δρα σαν μεμονωμένο σύνολο που ενεργοποιείται ατομικά μέσα σε κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες. Στην σύγχρονη επιχειρηματική εποχή επικρατεί συνεχώς και περισσότερο η ιδέα πως η εταιρία είναι υπεύθυνη να αντανakλά το μέγεθός της και τις εισροές της με κοινωνικές και πολιτικές δράσεις και πρακτικές που την εξισορροπούν στην ζυγαριά της κοινωνικής ευθύνης - κέρδους. Αυτού του είδους οι μεθοδολογίες αναπτύχθηκαν από μεριάς των εταιριών τα τελευταία χρόνια, λόγω της ραγδαίας συγκέντρωσης πλούτου από συγκεκριμένες εταιρίες-κολοσσούς, η οποία με την σειρά της οδήγησε σε αυξημένη κοινωνική επιρροή (Serafeim, 2014). Τα πάρα πάνω έχουν επαληθεύσει τις προβλέψεις των Berle και Means (1932) , για το πως ο θεσμός της εταιρίας θα αναγκαστεί να λάβει υπόψη και να γαλουχηθεί μέσα από την κοινή γνώμη. Το μόνο σίγουρο είναι πως πλέον η σχέση των εταιριών, ως ηγέτες ισχυρότερους εκ των κρατών σε μερικές περιπτώσεις, και της κοινωνίας λαμβάνει χώρα σε ένα δυναμικό πλαίσιο, του οποίου οι διαστάσεις καθορίζονται από τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες παγκοσμίως.

2.5 Τύποι Επιχειρηματικής Ηθικής & Επιμέρους Παράγοντες

Η επιχειρηματική ηθική θα μπορούσε να αναλυθεί σε πέντε βασικούς πυλώνες:

Βασικοί Πυλώνες της Ηθικής

2.5.1 Επαγγελματική δεοντολογία

Είναι οι ηθικές αρχές και τα πρότυπα που διέπουν τη συμπεριφορά και τη συμπεριφορά των ατόμων σε ένα συγκεκριμένο επάγγελμα. Αυτή η ηθική έχει σχεδιαστεί για να εξασφαλίσει την ακεραιότητα και την αξιοπιστία των επαγγελματιών στους τομείς τους (Koehn, 2006). Βασικές πτυχές της επαγγελματικής δεοντολογίας περιλαμβάνουν:

- Κώδικας δεοντολογίας: Οι επαγγελματίες συχνά ακολουθούν έναν κώδικα δεοντολογίας ειδικά για τον κλάδο τους, ο οποίος περιγράφει τα δεοντολογικά πρότυπα που πρέπει να τηρούν (Schwartz, 2002).
- Εμπιστευτικότητα: Η διατήρηση της εμπιστευτικότητας των πληροφοριών πελατών ή ασθενών αποτελεί θεμελιώδη αρχή σε επαγγέλματα όπως η νομική, η ιατρική και η συμβουλευτική.

- Σύγκρουση συμφερόντων: Οι επαγγελματίες πρέπει να αποφεύγουν καταστάσεις όπου τα προσωπικά τους συμφέροντα ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο την επαγγελματική τους κρίση.
- Ικανότητα: Οι επαγγελματίες αναμένεται να διατηρούν υψηλό επίπεδο ικανότητας στον τομέα τους και να παρέχουν υπηρεσίες που πληρούν τα καθιερωμένα πρότυπα.

2.5.2 Εταιρική ηθική

Η εταιρική ηθική, γνωστή και ως επιχειρηματική ηθική, περιλαμβάνει τις αρχές και τις αξίες που καθοδηγούν τη συμπεριφορά των οργανισμών και των υπαλλήλων τους στον επιχειρηματικό κόσμο. Η εταιρική ηθική εκτείνεται πέρα από την κερδοφορία και περιλαμβάνει εκτιμήσεις για κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις (Walther Ch Zimmerli, 2007). Βασικές πτυχές της εταιρικής ηθικής περιλαμβάνουν:

- Κοινωνική ευθύνη: Οι εταιρείες αναμένεται όλο και περισσότερο να εξετάζουν τις ευρύτερες κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνέπειες των ενεργειών τους και να καταβάλλουν προσπάθειες για την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων.
- Ηθική ηγεσία: Οι ηθικοί ηγέτες μέσα σε έναν οργανισμό θέτουν τον τόνο για ηθική συμπεριφορά μεταξύ των εργαζομένων και προωθούν τη διαφάνεια και την ακεραιότητα.
- Δίκαιες εργασιακές πρακτικές: Η δίκαιη μεταχείριση των εργαζομένων, η παροχή ασφαλών συνθηκών εργασίας και η προσφορά ευκαιριών εξέλιξης είναι κεντρικής σημασίας για την εταιρική ηθική.
- Περιβαλλοντική Ευθύνη: Οι εταιρείες ενθαρρύνονται να ελαχιστοποιήσουν το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα, να μειώσουν τα απόβλητα και να προωθήσουν βιώσιμες πρακτικές.

2.5.3 Κοινωνική ηθική

Η κοινωνική ηθική, περιλαμβάνει τις αρχές που καθοδηγούν τη συμπεριφορά και τις σχέσεις των ατόμων μέσα σε μια κοινωνία. Αυτές οι αρχές συχνά διαμορφώνονται από πολιτιστικούς και νομικούς κανόνες (Downie, 2020). Βασικές πτυχές της κοινωνικής ηθικής περιλαμβάνουν:

- Σεβασμός για τους άλλους: Η αντιμετώπιση των ατόμων με σεβασμό, ανεξάρτητα από το υπόβαθρο ή τις πεποιθήσεις τους, αποτελεί θεμελιώδη αρχή της κοινωνικής ηθικής.
- Δικαιοσύνη και ισότητα: Η διασφάλιση δίκαιης μεταχείρισης και ίσης πρόσβασης σε ευκαιρίες είναι κεντρικής σημασίας για την κοινωνική ηθική.

- Συμμετοχή στην κοινότητα: Η ενεργή συμμετοχή στην κοινότητα και η συμβολή στην ευημερία της θεωρείται θετική ηθική δέσμευση.
- Πολιτιστική ευαισθησία: Η κατανόηση και ο σεβασμός των διαφορετικών πολιτιστικών κανόνων και αξιών είναι μια σημαντική πτυχή της κοινωνικής ηθικής σε έναν όλο και πιο παγκοσμιοποιημένο κόσμο.

2.5.4 Προσωπική ηθική

Η προσωπική ηθική αναφέρεται στις ηθικές αρχές που καθοδηγούν τη συμπεριφορά και τη λήψη αποφάσεων ενός ατόμου στην προσωπική του ζωή. Αυτή η ηθική διαμορφώνεται από τις αξίες, τις πεποιθήσεις και την ανατροφή ενός ατόμου (Calvano, 2013). Βασικές πτυχές της προσωπικής ηθικής περιλαμβάνουν:

- Ειλικρίνεια: Το να είσαι ειλικρινής και ευθύς στις προσωπικές σχέσεις αποτελεί βασικό στοιχείο της προσωπικής ηθικής.
- Ακεραιότητα: Η υποστήριξη των ηθικών αρχών και αξιών κάποιου, ακόμη και όταν κανείς δεν παρακολουθεί, είναι ένα σημάδι προσωπικής ακεραιότητας.
- Συμπόνια: Η εκδήλωση ενσυναίσθησης και φροντίδας για τους άλλους θεωρείται συχνά ως ένα θετικό προσωπικό ηθικό χαρακτηριστικό.
- Αυτοσεβασμός: Η αντιμετώπιση του εαυτού μας με σεβασμό και η διατήρηση των προσωπικών αξιών και ορίων είναι βασικά συστατικά της προσωπικής ηθικής.

2.5.5 Πολιτιστική ηθική

Η πολιτιστική ηθική είναι οι αξίες, οι κανόνες και οι ηθικές αρχές που καθορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων μέσα σε μια συγκεκριμένη κουλτούρα ή ομάδα. Αυτή η ηθική μπορεί να ποικίλει σημαντικά από τον ένα πολιτισμό στον άλλο και να διαμορφώνει τη συλλογική συμπεριφορά και τις προσδοκίες αυτής της κουλτούρας (Dam, 2007). Βασικές πτυχές της πολιτιστικής ηθικής περιλαμβάνουν:

- Πολιτιστικά πρότυπα: Η πολιτιστική ηθική είναι συχνά ενσωματωμένη σε κοινωνικούς κανόνες, παραδόσεις και έθιμα που υπαγορεύουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα πρέπει να αλληλοεπιδρούν και να συμπεριφέρονται.
- Πολιτισμικός σχετικισμός: Αναγνωρίζοντας ότι τα ηθικά πρότυπα μπορεί να διαφέρουν μεταξύ των πολιτισμών, η πολιτιστική ηθική συχνά τονίζει τη σημασία της κατανόησης και του σεβασμού των αξιών άλλων πολιτισμών.

- Κολεκτιβισμός εναντίον ατομικισμού: Διαφορετικοί πολιτισμοί δίνουν διαφορετικό βαθμό έμφασης στα συλλογικά συμφέροντα έναντι των ατομικών δικαιωμάτων και επιθυμιών.
- Παραδοσιακές αξίες: Πολλές πολιτιστικές ηθικές αξίες είναι βαθιά ριζωμένες σε ιστορικές και παραδοσιακές αξίες, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν τομείς όπως η οικογένεια, η θρησκεία και οι ρόλοι των φύλων.

Κάθε μία από αυτές τις μορφές ηθικής διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στην καθοδήγηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, από το ατομικό επίπεδο έως το εταιρικό και κοινωνικό επίπεδο, και αντικατοπτρίζει την πολύπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ προσωπικών αξιών, πολιτιστικών επιρροών και κοινωνικών προσδοκιών.

2.6 Ως προς ποιους θα είναι ηθική μία επιχείρηση;

Για να δοθεί κάποια απάντηση στο παραπάνω ερώτημα, θα πρέπει κάποιος να αναλογιστεί την οποιαδήποτε επιχείρηση ως ένα δυναμικό σύνολο που αλληλοεπιδρά, κατά κύριο λόγο με τρεις διαφορετικούς οργανισμούς:

A) Πελάτες

B) Συνεργάτες

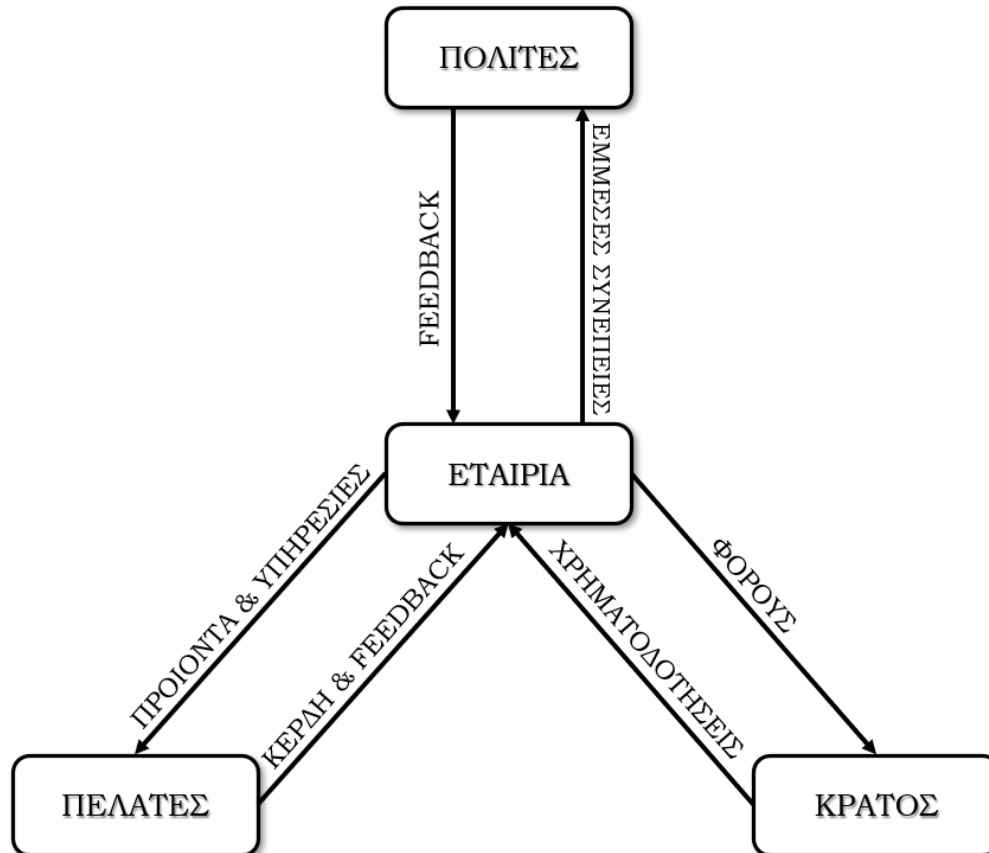
Γ) Εργαζόμενους

Θα μπορούσε κάποιος να διαχωρίσει την πρώτη κατηγορία σε τρεις, με αυτές να αποτελούν τους πελάτες, ένα σύνολο που αλληλοεπιδρά με την εν λόγω εταιρία, τα προϊόντα και της υπηρεσίες της άμεσα,

Τους πολίτες, οι οποίοι παρόλο που μπορεί να μην έχουν άμεση επαφή με την εταιρία, ή αυτά που προσφέρει μπορούν να επηρεαστούν εμμέσως από αποφάσεις ή δράσεις της

Το κράτος, το οποίο αν και θεωρητικά αποτελείται από ένα ποσοστό των δύο προαναφερθεισών κατηγοριών, με την μορφή αντιπροσώπων του, έχει νομική ισχύ και εξουσία που επηρεάζει με διαφορετικό τρόπο με την εταιρία.

Με σκοπό την εμβάθυνση στις σχέσεις μεταξύ των παραπάνω οργανισμών με την εταιρία δημιουργήθηκε το παρακάτω διάγραμμα, το οποίο και θα ερμηνεύσουμε.

2.7 Ηθικά διλλήματα, κώδικας ηθικής και κοινή γνώμη

Με βάση τα παραπάνω, μία επιχείρηση για να διαμορφώσει ένα πρόγραμμα αξιών και ηθικού φέρεσθε θα πρέπει να ανταποκρίνεται δέοντος στους παραπάνω φορείς.

Πλέον, οι σύγχρονες επιχειρήσεις φροντίζουν κατόπιν της ίδρυσής τους, να εδραιώνουν και κάποιες αξίες/ ηθικό κώδικα, τον οποίον πρεσβεύουν, και ο οποίος διέπει τις επιλογές και τις ενέργειες της εν λόγω επιχείρησης. Ο σκοπός της επιχείρησης είναι να κάνει γνωστό στους φορείς του προηγούμενου κεφαλαίου τον τρόπο διαγωγής της, που θα διέπει τις δράσεις της εντός και εκτός των κτήσεων της. Συνήθως αυτές οι αρχές δεν ξεπερνούν μερικές δύσκολες στην ερμηνεία τους έννοιες, οι οποίες είναι εύκολο να διαπλάθουν ώστε να εξυπηρετούν το εκάστοτε συμφέρον της επιχείρησης.

Η αλήθεια είναι πως σπάνια ένας οργανισμός θα αντιμετωπίσει σε μικρό και μεγάλο επίπεδο θέματα τα οποία είναι εύκολο να επιλυθούν με την απλή ενημέρωση των συγκρουόμενων πλευρών για κάποιες φιλοσοφικές, συνήθως, έννοιες. Οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν καθημερινά διλλήματα στα οποία καλούνται να λάβουν θέση, είτε αυτά προέρχονται από μία

απλή αντιπαράθεση μεταξύ δύο υπαλλήλων, είτε από την σύγκρουση του οικονομικού συμφέροντος της εταιρίας με κάποιες δράσεις αμφισβητούμενης ηθικής ακεραιότητας.

Ο σκοπός του συγκεκριμένου κεφαλαίου θα είναι η περαιτέρω εξέταση των εννοιών του ηθικού διλλήματος, της εικόνας της εταιρίας απέναντι στην κοινή γνώμη, καθώς και τα σκάνδαλα.

2.7.1 Ηθικό δίλλημα

Ένα δίλλημα αποτελεί μία κατάσταση, όπου ο υποφαινόμενος πρέπει να αποφασίσει μεταξύ δύο ή περισσότερων εναλλακτικών, οι οποίες εμφανίζουν διαφορετικά οφέλη και αδυναμίες, χωρίς να υπάρχει μια εμφανής, κατά επιφανειακή εξέταση επιλογή.

Κατ' επέκταση, ένα ηθικό δίλλημα αναφέρεται σε ένα σενάριο, όπου η υπό εξέταση επιλογές οι οποίες είτε παρουσιάζουν εμφανείς ηθικές αδυναμίες, ή αντικρούονται μεταξύ τους. Μερικά παραδείγματα ηθικού διλλήματος σε μακροεπίπεδο που εμφανίζονται στην σημερινή επιχείρηση αποτελούν η προστασία προσωπικών δεδομένων, ο νεποτισμός, οι διακρίσεις (κάθε μορφής) αλλά και τα μέτρα που μία εταιρία είναι διατεθειμένη να λάβει για να ανταποκριθεί σε αναταράξεις που μπορεί να προκαλέσει η κοινή γνώμη. Πολλοί ιδιοκτήτες και διευθυντές επιχειρήσεων θα κληθούν να αντιμετωπίσουν ηθικά ζητήματα σε κάποιο σημείο της καριέρας τους. Για αυτόν τον λόγο, είναι ζωτικής σημασίας για κάθε επιχείρηση, ανεξάρτητα από το μέγεθος, να δημιουργήσει έναν κώδικα δεοντολογίας. Όχι μόνο θα δημιουργήσει ένα θεμέλιο εμπιστοσύνης μεταξύ εργαζομένων, πελατών, επενδυτών κ.λπ., αλλά θα σας βοηθήσει να διασφαλιστεί πως η επιχείρηση θα λειτουργήσει εντός τυπικών και άτυπων κανονισμών, συμπεριλαμβανομένων νομικών κανόνων και κοινώς αποδεκτής δεοντολογίας.

Σε περίπτωση που η επιχείρηση εισέρχεται σε κάποιο ηθικό δίλλημα, θα πρέπει ο εν λόγω διευθυντής, στέλεχος να κατανοεί πως είναι πρακτικά αδύνατο να παρθεί μία απόφαση που θα διασφαλίζει το όφελος της εταιρίας από όλες τις απόψεις. Ανάλογα με το μέγεθος και την σημασία του ηθικού διλλήματος, στελέχη από τοπικούς διοικητές έως το διευθυντικό συμβούλιο θα κληθούν να πάρουν θέση, και να καθορίσουν, σε πολλές περιστάσεις, την πορεία της εταιρίας στο άμεσο μέλλον. Σε περίπτωση που λαμβάνεται η λάθος απόφαση σε τέτοιες καταστάσεις, ή και από απλή απροσεξία σε διαφορετικές περιστάσεις, είναι αρκετά σύνηθες η εν λόγω επιχείρηση να γίνει μέρος ενός σκανδάλου. Ένα σκάνδαλο για μία επιχείρηση μπορεί να έχει πολλές μορφές και συνέπειες, αν και συνήθως αυτό συμβαίνει σε μεγαλύτερου μεγέθους εταιρίες, που απασχολούν πιο εύκολα την κοινή γνώμη, και από τις αποφάσεις της επηρεάζονται περισσότερα άτομα.

2.7.2 Σκάνδαλο

Οι ευθύνες και ο τρόπος με τον οποίο μια επιχείρηση καλείται να συμμετάσχει δράσεις που προωθούν ένα πρόσωπο κοινωνικής ευθύνης στον έξω κόσμο είναι πολλές φορές ανάλογες του μεγέθους, της επιρροής και της ήδη υπάρχουσας δημόσιας εικόνας της επιχείρησης. Είναι αρκετά συχνό παγκόσμιες εταιρίες – κολοσσοί να αναλαμβάνουν εγχειρήματα, όπου είτε προσφέροντας τις επαγγελματικές τους υπηρεσίες, είτε όχι, βοηθούν αυτούς που έχουν ανάγκη, ή απλώς προσφέρουν κάποιο ανιδιοτελές έργο στην κοινωνία. Μερικά παραδείγματα αυτών των δράσεων συμπεριλαμβάνουν οι εθελοντικές δενδροφυτεύσεις, συγκεντρώσεις τροφίμων και φαρμάκων σε περίπτωση καταστροφής ή η ανάληψη pro bono υποθέσεων από δικηγορικά γραφεία ή εταιρίες.

Στις περιπτώσεις όπου η εταιρία επιδεικνύει ανήθικη συμπεριφορά, είτε από εργαζομένους της, είτε από εξωτερικούς συνεργάτες που δρουν στο όνομα της ο οργανισμός εμπλέκεται σε ένα σκάνδαλο, το οποίο μπορεί να λάβει πολλές μορφές, από ηθικό σε οικονομικό κλπ.

Με σκοπό την εμβάθυνση και την περαιτέρω κατανόηση των παραπάνω εννοιών στο καταληκτικό μέρος αυτού του κεφαλαίου θα εξεταστεί ένα από τα σημαντικότερα σκάνδαλα που έχει εμπλακεί η συμβουλευτική εταιρία κολοσσός McKinsey & Company (Release, 2022).

Η McKinsey & Company (McKinsey) είναι αναμφισβήτητα μία από τις μεγαλύτερες, αν όχι η μεγαλύτερη, συμβουλευτική εταιρία με εξειδίκευση σε θέματα εταιρικής στρατηγικής. Κατά τα χρόνια η McKinsey έχει συνεργαστεί με τις μεγαλύτερες εταιρίες και κυβερνήσεις του πλανήτη σε ποικιλία βιομηχανιών και πρότζεκτ. Κατά την πρωτοφανή πορεία της στον χώρο, η συμβουλευτική έχει αναμειχθεί σε φήμες και σκάνδαλα ανήθικης συμπεριφοράς, με το πιο πρόσφατο να είναι η κρίση οπιούχων. Συνολικά η ανάμειξη της McKinsey κατέστη ανήθικη υπό δύο διαφορετικές γωνίες που εξετάζονται παρακάτω.

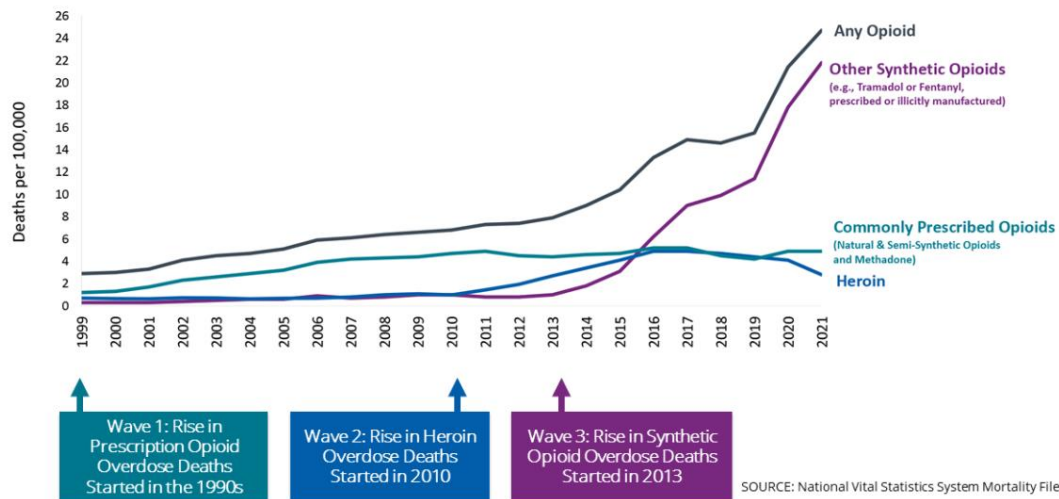
1. Ανήθικη συμπεριφορά στην προώθηση εθιστικών φαρμάκων

Την τελευταία δεκαετία οι θάνατοι μέσω εξάρτησης σε φαρμακευτικά προϊόντα οπίου έχουν υπερδιπλασιαστεί. Συγκεκριμένα:

- Ο αριθμός των θανάτων από υπερβολική δόση το 2021 ήταν εξαπλάσιος από το 1999
- Το ίδιο μέγεθος βίωσε αύξηση της τάξεως του 16% από το 2020 στο 2021
- Περισσότερο από 75% των θανάτων από υπερβολική δόση περιλάμβανε οπιούχα φάρμακα

Με βάση τα παραπάνω στατιστικά και παρατηρώντας τα τρία κύματα του παρακάτω γραφήματος γίνεται, σχετικά εύκολα αντιληπτό, πως υπάρχει μία παγκόσμια κρίση/μάστιγα, με το επίκεντρό της στην Αμερική.

Three Waves of Opioid Overdose Deaths

Πηγή: National Vital Statistics System Mortality File

Από το 1999 έως το 2021, σχεδόν 645.000 άνθρωποι πέθαναν από υπερβολική δόση οποιουδήποτε οπιούχου, συμπεριλαμβανομένων συνταγογραφούμενων και παράνομων οπιοειδών (CDC, 2022). Αυτή η αύξηση των θανάτων από υπερβολική δόση μπορεί να περιγραφεί σε τρία διακριτά κύματα.

- Το πρώτο κύμα ξεκίνησε με αυξημένη συνταγογράφηση τη δεκαετία του 1990, με τους θανάτους από υπερβολική δόση συνταγογραφούμενων οπιούχων να αυξάνονται τουλάχιστον από το 1993.
- Το δεύτερο κύμα ξεκίνησε το 2010, με ραγδαία αύξηση των θανάτων από υπερβολική δόση ηρωίνης.
- Το τρίτο κύμα ξεκίνησε το 2013, με σημαντικές αυξήσεις στους θανάτους από υπερβολική δόση συνθετικών οπιούχων, ιδιαίτερα εκείνων που αφορούν παράνομα παρασκευασμένη φαιτανύλη.

Πηγή: Center of Disease Control

Κατά την διάρκεια αυτής της κρίσης και κυρίως από την περίοδο του 2020 και μετά, όπου και το θέμα υπερκαλύφθηκε λόγω της πανδημίας η συμβουλευτική McKinsey & Company συνεργαζόταν απευθείας με φαρμακευτικές βιομηχανίες, προσφέροντας πρακτικές και τρόπους να αυξήσουν τις πωλήσεις οξυκωδόνης, που πωλείται με την επωνυμία OxyContin μεταξύ άλλων, ενός οπιούχου φαρμάκου που χρησιμοποιείται για τη θεραπεία μέτριου έως σοβαρού πόνου και κοινό φάρμακο κατάχρησης. Μία από τις τακτικές που προτάθηκαν από την συμβουλευτική ήταν ακόμη και η πίεση γιατρών από αντιπροσώπους πωλήσεων των φαρμακοβιομηχανιών, με σκοπό την αύξηση συνταγογραφήσεων των συγκεκριμένων φαρμάκων στην Μασαχουσέτη των ΗΠΑ. Μεταξύ άλλων δόθηκαν συμβουλές για την καλύτερη διαχείριση των κρατικών μηχανισμών που είναι υπεύθυνοι για τον έλεγχο φαρμάκων (FDA), αλλά και για την στρατηγική των φαρμακευτικών στην αγορά αποφυγής και καταπολέμησης οπιούχων φαρμάκων. Για την αδιαμφισβήτητη συμμετοχή της στην κρίση, η McKinsey συμφώνησε σε αποζημιώσεις της τάξεως των 600 εκατομμυρίων δολαρίων στην δικαστική υπόθεση.

2. Σύγκρουση συμφερόντων

Η McKinsey επί χρόνια υποστήριζε ταυτόχρονα πελάτες με αντικρουόμενα συμφέροντα, πρακτική που εταιρίες αποφεύγουν με θρησκευτική ευλάβεια με σκοπό να αποφύγουν τόσο χρηματικές κυρώσεις, όσο και δυσφημήσεις από τους πελάτες του. Η έρευνα της επιτροπής Επίβλεψης και Ανασύνταξης της βουλής των ΗΠΑ αποκάλυψε σημαντικές, μακροχρόνιες συγκρούσεις συμφερόντων στη McKinsey, που προέκυψαν από το έργο της για την ομοσπονδιακή κυβέρνηση την ίδια στιγμή που συμβούλευε τους κατασκευαστές οπιούχων. Τα στοιχεία δείχνουν ότι ο κατασκευαστής οπιούχων, Purdue Pharma, ανέθεσε ρητά στη McKinsey να παρέχει συμβουλές σχετικά με τον τρόπο επηρεασμού των ρυθμιστικών αποφάσεων της Υπηρεσίας Τροφίμων και Φαρμάκων των ΗΠΑ (FDA), ενός άλλου πελάτη της McKinsey. Η έρευνα της επιτροπής αποκάλυψε στοιχεία ότι η McKinsey προσπάθησε να χρησιμοποιήσει τις κυβερνητικές διασυνδέσεις της για να προσελκύσει επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα. Η επιτροπή έχει επίσης λάβει στοιχεία που υποδηλώνουν ότι η McKinsey προσπάθησε να επηρεάσει κυβερνητικούς αξιωματούχους, συμπεριλαμβανομένου του υπουργού Υγείας και Ανθρωπίνων Υπηρεσιών της κυβέρνησης Trump (HHS) Alex Azar, για να προωθήσει τα συμφέροντα των πελατών οπιούχων του ιδιωτικού τομέα.

2.7.3 Συμπεράσματα

Οι δύο δραστικές συμπεριφορές της McKinsey που οδήγησαν στο σκάνδαλο μπορούν να συνοψισθούν σε α) Υποστήριξη πρακτικών που μπορούν να βλάψουν ευθέως τον πληθυσμό και β) συμμετοχή σε δραστηριότητες που οδηγούν σε σύγκρουση συμφερόντων. Κατά την εξέταση του συμβάντος από εξωτερική οπτική γωνία, και έπειτα από το πέρας του, τα συμπεράσματα και τα λάθη φαντάζουν εύκολα στην αντίληψη, κατανοητά και αυτονόητα σε κάποιον βαθμό. Παρόλα αυτά το μεγαλύτερο ενδιαφέρον αποκτάται κατά την φαντασία και προσπάθεια κατανόησης των γεγονότων από την αρχή τους.

Η McKinsey, σαν συμβουλευτική σε θέματα εταιρικής στρατηγικής ανέλαβε έναν πελάτη που αναζητούσε πρακτικές να αυξήσει τις πωλήσεις του και να εισέλθει σε νέα τμήματα της αγοράς, κάτι δύσκολο πρωτάκουστο. Η απάντηση φαντάζει πολλή απλή «Ναι, όμως ξέροντας πως θα πληγεί ένα μέρος του πληθυσμού δεν θα έπρεπε να είχε αναλάβει την υπόθεση.» Και εδώ ακριβώς γεννάται το ενδιαφέρον και ο φιλοσοφικός χαρακτήρας του συγκεκριμένου θέματος. Ποιος καθορίζει τι βλάπτει και σε ποιο βαθμό τον πληθυσμό; Η συμβουλευτική δεν ανέλαβε μία υπόθεση που βλάπτει ευθέως πολίτες ή την υγεία τους, παρά μόνο την βελτιστοποίηση στρατηγικών για την εμπορευματοποίηση νόμιμων φαρμάκων που χρησιμοποιούνται καθημερινά για την φροντίδα ασθενών ανά τον κόσμο. Τι διαφορά θα είχε η συγκεκριμένη εταιρία να αναλάβει μία υπόθεση κατασκευής επαγγελματικών μαχαιριών, τα οποία με λάθος χρήση, όπως και τα οπιούχα, μπορούν να οδηγήσουν στον θάνατο; Ποιος καθορίζει τι βλάπτει κατευθείαν τον πολίτη, τι εμμέσως και τι ακόμα πιο έμμεσα; Σε ποιο από αυτά τα στάδια καλείται κάποιος να τραβήξει την γραμμή;

Το να δώσει κάποιος επαρκείς απαντήσεις που μπορούν να εφαρμοστούν σε διάφορες περιστάσεις σαν κανόνας φαντάζει απίθανο. Η ηθική είναι δυναμική, εξελίσσεται και εφάπτεται στα πλαίσια που ο εκάστοτε εξεταζόμενος βάζει μόνος του.

2.8 Επιχειρηματική ηθική σε Ελλάδα, Ευρώπη & Παγκόσμια Κοινωνία

Στη βιβλιογραφία σχετικά με την Ευρώπη, η σύγκριση των φοιτητών επιχειρήσεων από τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο έδειξε ότι οι ηθικές κρίσεις των δύο ομάδων ήταν διαφορετικές (Whipple, 1992). Διαπίστωσαν ότι οι φοιτητές των ΗΠΑ ήταν πιο επικριτικοί όσον αφορά την εμπιστευτικότητα, την ακεραιότητα της έρευνας και ορισμένα ζητήματα που σχετίζονται με το μείγμα μάρκετινγκ από ό,τι οι φοιτητές του Ηνωμένου Βασιλείου. Σε ένα άρθρο διακεκριμένων επιστημόνων που επικεντρώνεται στην ηθική και τον πολιτισμό μάρκετινγκ, συζητήθηκαν οι ευρωπαϊκές και αμερικανικές προοπτικές και προτάθηκαν κατευθυντήριες γραμμές λήψης αποφάσεων για χρήση σε διαπολιτισμικά πλαίσια (Nill, 1997). Στο άρθρο αυτό που βασίστηκε

σε μια μελέτη εννέα ευρωπαϊκών χωρών που περιελάμβανε τις χώρες της νότιας Ευρώπης της Ισπανίας και της Ιταλίας, διαπιστώθηκε ότι οι χώρες της βόρειας Ευρώπης είχαν θετική βαθμολογία όσον αφορά την επιχειρηματική ηθική συμπεριφορά, ενώ οι νότιες χώρες είχαν αρνητική βαθμολογία (Jeurissen, 1998). Ενώ υπάρχουν λίγες εμπειρικές μελέτες που εστιάζουν στην ηθική των Ελλήνων, μια μελέτη συνέκρινε τη στάση των Ελλήνων και Αμερικανών φοιτητών απέναντι σε διάφορα σενάρια δωροδοκίας και εκβιασμού και διαπίστωσε ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, υπήρχαν σημαντικές διαφορές στη στάση των ατόμων από τις δύο χώρες (Tsalikis, 1995).

Μελέτες διαπίστωσαν πως οι Έλληνες φοιτητές πίστευαν ότι ένας κώδικας δεοντολογικών πρακτικών δεν θα ήταν εύκολο να εφαρμοστεί, ότι οι άνθρωποι θα παραβίαζαν τον κώδικα εάν πίστευαν ότι θα μπορούσαν να αποφύγουν τον εντοπισμό και, σε κάπως μικρότερο βαθμό, ότι ο κώδικας θα προστάτευε τις αναποτελεσματικές επιχειρήσεις. Για την υποστήριξη ενός κώδικα, οι Έλληνες φοιτητές πίστευαν ότι ο κώδικας θα ανέβαζε το ηθικό επίπεδο των επιχειρήσεων σε διάφορους τομείς, ότι ο κώδικας θα μείωνε τη χρήση ανήθικων πρακτικών σε περιπτώσεις έντονου ανταγωνισμού, ότι τα άτομα θα καλωσόριζαν τον κώδικα όταν αναζητούσαν τρόπους διπλωματικής άρνησης ανήθικων αιτημάτων και, πιστεύοντας σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό, ότι ένας κώδικας θα ήταν χρήσιμος για τους επιχειρηματίες, υπό την έννοια ότι θα καθόριζε σαφώς τα όρια της αποδεκτής συμπεριφοράς (Spero C. Perpas, 2000).

Παρατηρήθηκε ακόμη πως οι Έλληνες φοιτητές πιστεύουν ότι το να κάνεις αυτό που είναι ηθικά σωστό οδηγεί σε μία καλή επιχειρησιακή λειτουργία μακροπρόθεσμα και ότι είναι ανήθικο να ενεργούν τα διευθυντικά στελέχη μόνο προς το συμφέρον των μετόχων και όχι και προς το συμφέρον των εργαζομένων και των καταναλωτών. Διαπιστώθηκε επίσης ότι ενώ οι Έλληνες φοιτητές πίστευαν ότι οι επιχειρηματίες στους τομείς τους τείνουν να αγνοούν τους ηθικούς προβληματισμούς κατά την επιχειρηματική δραστηριότητα, ένιωθαν πως οι επιχειρηματικές αποφάσεις δεν πρέπει να λαμβάνονται χωρίς να λαμβάνονται υπόψη ηθικά ζητήματα. Η τρέχουσα τάση στις ΗΠΑ είναι η προσπάθεια να διδαχτεί ηθική στους νέους συμπεριλαμβάνοντας ένα μάθημα στο πρόγραμμα σπουδών ή αντιμετωπίζοντας το θέμα σε μεμονωμένα μαθήματα. Η συγκεκριμένη πρακτική ωστόσο δεν επηρέασε σημαντικά τη στάση των Ελλήνων μαθητών.

Σύμφωνα με ευρήματα πολλαπλών ερευνών παρουσιάζεται το φαινόμενο ότι οι Νοτιο-ευρωπαίοι θεωρούνται ότι έχουν χαμηλότερα ηθικά πρότυπα από τους Βορειο-ευρωπαίους. Αυτά τα ευρήματα έχουν ωθήσει την ΕΕ να κινητοποιηθεί με σκοπό την εξομάλυνση των διαφορών και την προώθηση καθολικών προτύπων έτσι ώστε να επικρατεί σταθερότητα, συλλογικότητα και ευημερία.

Κεφάλαιο 3: Βιώσιμη Ανάπτυξη

3.1 Ορισμός

Η βιωσιμότητα είναι το αποτέλεσμα ενός σύνθετου συνδυασμού παραγόντων. Τα κοινωνικά, πολιτιστικά και προσωπικά στοιχεία είναι καίριας σημασίας για την επιδίωξη ενός βιώσιμου μέλλοντος. Πέρα από το υπάρχον, πολύ ευρύ πρόγραμμα για τις μελέτες βιωσιμότητας, η πρόσθετη έρευνα θα πρέπει να συμβάλει στον προσδιορισμό του τρόπου με τον οποίο αυτοί οι κοινωνικοί και ανθρωπίνι παράγοντες επηρεάζουν τους δείκτες βιωσιμότητας. Οι γενικές πεποιθήσεις, οι αξίες, οι στάσεις, οι συνήθειες, οι υποτιθέμενοι τρόποι ζωής ή ακόμα και τα συστήματα νοήματος που προβάλλουν σκοπό στη ζωή κάποιου έχουν αντίκτυπο και στη βιωσιμότητα (Lumbreras, Oviedo, & Hans-Ferdinand, 2021). Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να περιγράψουν αυτοί οι παράγοντες, οι οποίοι εμπεριέχονται στην ετικέτα «παράγοντες βιωσιμότητας». Η βιωσιμότητα αναφέρεται στην ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Η επιχειρηματική βιωσιμότητα ορίζεται συχνά ως η διαχείριση της τριπλής κατώτατης γραμμής, μια διαδικασία με την οποία οι εταιρείες διαχειρίζονται τους οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς κινδύνους τους (Armstrong & Sweeney, 2002).

Εξετάζοντας εν συντομία εναλλακτικές απόψεις για το τι σημαίνει ο όρος, θα αναλυθούν δύο διαφορετικές όψεις: η ακαδημαϊκή και η οικολογική (Dragsbaek Schmidt, 2004).

3.1.1 Ακαδημαϊκά

Οι όροι «βιωσιμότητα» και «ανάπτυξη» ορίζονται σαφώς ώστε να είναι εννοιολογικά διακριτοί. Κανένα από τα δύο δεν αποτιμάται ρητά, είτε αρνητικά είτε θετικά. Και το αν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ των δύο είναι ένα ζήτημα, το οποίο πρέπει να δοκιμαστεί εμπειρικά. Έτσι, για παράδειγμα, η ανάπτυξη θα μπορούσε να οριστεί ως μια «διαδικασία αύξησης της μέσης υλικής ευημερίας» και η βιώσιμη ως «μη αναστρέψιμη καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος». Η θέση αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως ανοικτή/αδέσμευτη. (Στην ακραία περίπτωση, μπορεί να θεωρηθεί ότι δικαιολογεί την πλήρη αδράνεια, και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η έννοια της αρχής της προφύλαξης ήταν τόσο σημαντική στη συζήτηση).

3.1.2 Οικολογικά

Η «Βιωσιμότητα» και η «Ανάπτυξη» ερμηνεύονται σαφώς, αν όχι ρητά καθορισμένες, έτσι ώστε να είναι εννοιολογικά διακριτές. Ένα ή και τα δύο αποτιμώνται σαφώς - είτε αρνητικά είτε θετικά. Λιγότερη έμφαση δίνεται στη σημασία της εμπειρικής σταθερότητας. Ο περιβαλλοντικός ακτιβιστής είναι αυτός που ευνοεί την προστασία του περιβάλλοντος εις βάρος της αυξημένης υλικής ευημερίας (η οποία υποτίθεται ότι είναι το τίμημα που πρέπει να πληρώσει κάποιος). Μια ακραία θέση θεωρεί την αυξημένη υλική ευημερία ως αρνητική αξία. Μια πιο μετριοπαθής θέση θεωρεί και τα δύο θετικά, αλλά τις περιβαλλοντικές ανησυχίες ως κυρίαρχες. Αυτό που θα μπορούσε να ονομαστεί ακτιβιστές της ανάπτυξης - εκείνοι που πιστεύουν ότι η υλική ευημερία (ή τουλάχιστον η ανακούφιση της φτώχειας) πρέπει να υπερισχύει - θα είχαν την αντίθετη άποψη. Οι θέσεις αυτές μπορούν να χαρακτηριστούν ως κλειστές/δεσμευμένες. Αν φτάσουν στα άκρα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να προτείνουν, ακόμη και να επιβάλουν, ένα ευρύ φάσμα δραστικών δράσεων, οι οποίες μπορεί να δικαιολογούνται ή να μην δικαιολογούνται (ή να αντιστέκονται σε ενέργειες που είναι δικαιολογημένες).

3.2 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Το ενδιαφέρον για τη βιωσιμότητα αυξήθηκε στα μέσα του 20ου αιώνα, λόγω της αυξημένης παγκόσμιας ευαισθητοποίησης σχετικά με την απειλή που θέτει η κλιματική αλλαγή και το ανθρωπογενές ενισχυμένο φαινόμενο του θερμοκηπίου που παράγεται σε μεγάλο βαθμό από την εκκαθάριση των δασών και την καύση ορυκτών καυσίμων. Τον Σεπτέμβριο του 2015, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ενέκρινε την Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που αποσκοπούσε στην επίτευξη 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs). Οι στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης (SDGs) έχουν προσδιοριστεί για να μεταμορφώσουν τον κόσμο αντιμετωπίζοντας πολλαπλές προκλήσεις που θέτουν σε κίνδυνο την ανθρωπότητα και να εξασφαλίσουν ευημερία, οικονομική ευημερία και προστασία του περιβάλλοντος. Σε αντίθεση με τις συμβατικές αναπτυξιακές ατζέντες που εστιάζουν σε ένα περιορισμένο σύνολο διαστάσεων, οι SDG παρέχουν μια ολιστική και πολυδιάστατη άποψη για την ανάπτυξη (Pradhan, Costa, Rybski, Lucht, & P. Kropp, 2017).

1

Goal 1

End poverty in all its forms everywhere.

2

Goal 2

End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture.

3

Goal 3

Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages.

4

Goal 4

Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all.

5

Goal 5

Achieve gender equality and empower all women and girls.

6

Goal 6

Ensure availability and sustainable management of water and sanitation for all.

7

Goal 7

Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all.

8

Goal 8

Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all.

9

Goal 9

Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation.

10

Goal 10

Reduce inequality within and among countries.

11

Goal 11

Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable.

12

Goal 12

Ensure sustainable consumption and production patterns.

13

Goal 13

Take urgent action to combat climate change and its impacts.

14

Goal 14

Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development.

15

Goal 15

Protect, restore and promote sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification, and halt and reverse land degradation and halt biodiversity loss.

16

Goal 16

Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels.

17

Goal 17

Strengthen the means of implementation and revitalize the Global Partnership for Sustainable Development.

Πηγή: United Nations Department of Economic and Social Affairs

ΣΤΟΧΟΣ 1: Εξάλειψη της φτώχειας

ΣΤΟΧΟΣ 2: Μηδενική πείνα

ΣΤΟΧΟΣ 3: Καλή υγεία και ευεξία

ΣΤΟΧΟΣ 4: Ποιοτική Εκπαίδευση

ΣΤΟΧΟΣ 5: Ισότητα των φύλων

ΣΤΟΧΟΣ 6: Καθαρό νερό και αποχέτευση

ΣΤΟΧΟΣ 7: Οικονομικά προσιτή και καθαρή ενέργεια

ΣΤΟΧΟΣ 8: Αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη

ΣΤΟΧΟΣ 9: Βιομηχανία, καινοτομία και υποδομές

ΣΤΟΧΟΣ 10: Μείωση των ανισοτήτων

ΣΤΟΧΟΣ 11: Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες

ΣΤΟΧΟΣ 12: Υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή

ΣΤΟΧΟΣ 13: Δράση για το κλίμα

ΣΤΟΧΟΣ 14: Ζωή κάτω από το νερό

ΣΤΟΧΟΣ 15: Ζωή στη στεριά

ΣΤΟΧΟΣ 16: Ειρήνη και δικαιοσύνη, Ισχυροί θεσμοί

ΣΤΟΧΟΣ 17: Συνεργασίες για την επίτευξη του στόχου

Οι εικόνες που παρουσιάζονται πάρθηκαν από την ιστοσελίδα των ηνωμένων εθνών από τον τομέα των κοινωνικών και οικονομικών θεμάτων (United Nations Department of Economic & Social Affairs, 2023). Οι στόχοι αυτοί εμφανίζουν αποτελεσματικά και στενευμένα τα φλέγοντα ζητήματα του κόσμου και ορίζουν με σαφήνεια τις κατευθυντήριες γραμμές που πρέπει η κοινωνία να ακολουθήσει ώστε να οδηγηθεί σε ένα «υγιέστερο» μέλλον που θα επικρατεί ευημερία και αειφόρος ανάπτυξη σε όλους τους τομείς.

Οι χώρες σε όλο τον κόσμο αντιμετωπίζουν μια σημαντική πρόκληση: Πώς μπορούν να επιτύχουν τους 17 SDG και τους 169 στόχους που βρίσκονται κάτω από αυτούς έως το 2030; Οι SDG, οι οποίοι υιοθετήθηκαν από τη διεθνή κοινότητα το 2015, καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, συμπεριλαμβανομένης της ισότητας των φύλων, των βιώσιμων πόλεων, της πρόσβασης σε καθαρό νερό και της χρηστής διακυβέρνησης. Πρόκειται για μια μεγάλη, δυσκίνητη, φιλόδοξη ατζέντα που εάν εφαρμοστεί με επιτυχία θα μπορούσε να θέσει τον κόσμο σε μια πορεία προς μια βιώσιμη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς (Science, 2017).

3.3 Ανάλυση της Βιώσιμης Ανάπτυξης από Οικονομική Σκοπιά

Ενώ είναι ένα δημοφιλές χόμπι η συλλογή διαφορετικών και ασυμβίβαστων ορισμών της αειφόρου ανάπτυξης, η εξέταση των λέξεων και της προέλευσής τους υποδηλώνει ότι ο ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης δεν είναι πραγματικά δύσκολος. Το δύσκολο ζήτημα είναι να καθοριστεί τι πρέπει να γίνει για να επιτευχθεί αειφόρος ανάπτυξη, υποθέτοντας ότι είναι ένας επιθυμητός στόχος. Ελαφρώς διευρυμένο, αυτό που αναφέρεται είναι η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Ο όρος "αειφόρος" δεν επιδέχεται πολλές διαφωνίες: σημαίνει "ανθεκτικός" και "διαρκής". Έτσι, η αειφόρος ανάπτυξη είναι ανάπτυξη που διαρκεί. Η οικονομική ανάπτυξη θα μπορούσε να οριστεί στενά με παραδοσιακούς όρους ως πραγματικό κατά κεφαλήν ακαθάριστο εθνικό προϊόν (ΑΕΠ) ή πραγματική κατά κεφαλήν κατανάλωση. Εναλλακτικά, θα μπορούσε να οριστεί ευρύτερα ώστε να περιλαμβάνει άλλους δείκτες ανάπτυξης, όπως η εκπαίδευση, η υγεία και η «ποιότητα ζωής», συμπεριλαμβανομένης της ανθρώπινης ελευθερίας. Ένα ευρύ μέτρο οικονομικής ανάπτυξης, ο «Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης» (HDI) του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών, συνδυάζει μέτρα επιμέρους στόχων - εκπαίδευση, προσδόκιμο ζωής και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν για να παράσχει έναν δείκτη των επιτευγμάτων μιας χώρας σε σχέση με εκείνο άλλων χωρών. Για τους σημερινούς σκοπούς, ο ορισμός της «ανάπτυξης» δεν έχει μεγάλη σημασία, αν και αποτελεί νόμιμη πηγή έρευνας, κυρίως επειδή η «ανάπτυξη» είναι μια λέξη αξίας που προκαλεί πολλές ερμηνείες, οι οποίες θα μπορούσαν να πολλαπλασιαστούν σε σημείο που η «αειφόρος ανάπτυξη» να χάνει το νόημά της.

Ο οικονομολόγος θα προτιμούσε γενικά να αντικαταστήσει την «ευημερία» ως την κατάλληλη εστίαση για τη βιωσιμότητα. Αυτό αποτελεί τουλάχιστον ένα σημείο εκκίνησης για μια έρευνα σχετικά με τους καθοριστικούς παράγοντες της αειφόρου ανάπτυξης και είναι συνεπές, αν και

όχι ταυτόσημο, με τον ευρύτερα χρησιμοποιούμενο ορισμό στην έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED, 6) το 1987 σχετικά με τις σχέσεις Βορρά-Νότου και το παγκόσμιο περιβαλλοντικό πρόβλημα. Εκεί δηλώνεται ότι: Αειφόρος ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες.

Η αντικατάσταση των «αναγκών» από έναν δείκτη ανάπτυξης καθιστά την ισοδυναμία της μη φθίνουσας ευημερίας και του ορισμού WCED αρκετά πλήρη. Το πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης ήταν πάντα αυτό της ισότητας μεταξύ των γενεών, αλλά η διάρκεια οποιουδήποτε συγκεκριμένου χρονικού ορίζοντα βιωσιμότητας είναι φυσικά ανοικτή προς συζήτηση. Πρέπει να είναι μερικές γενιές τουλάχιστον, αλλά δεν θα είναι άπειρο. Θα μπορούσαμε να επικαλεστούμε κάποιον «συντελεστή ανησυχίας» για να θέσουμε κάποιο ρεαλιστικό όριο στο πόσο μακριά στο μέλλον θα πρέπει να κοιτάξουμε, ας πούμε, 100 χρόνια. Φυσικά, εάν τα άτομα έχουν ήδη ενσωματώσει μελλοντικές ανησυχίες στις τρέχουσες δράσεις και επιλογές, η «βιωσιμότητα» δεν έχει μεγάλη σημασία, δεδομένου ότι θα ληφθεί αυτόματα μέριμνα. Αλλά, όπως παρατηρήθηκε τα είδη των κληροδοτημάτων στις μελλοντικές γενιές που προκύπτουν από την ύπαρξη «επικαλυπτόμενων γενεών» αντικατοπτρίζουν αυτό που αποκαλεί «εγωιστικό αλτρουισμό», σύμφωνα με τον οποίο η ευημερία ενός ατόμου τώρα (W_0) καθορίζεται από την κατανάλωση τώρα (C_0) και την κατανάλωση από τις μελλοντικές γενιές σε κάποιο χρονικό ορίζοντα, δηλαδή:

$$W_0 = f(C_0, C_1, C_2, \dots, C_T)$$

Αλλά μια μονάδα κατανάλωσης που πηγαίνει στις γενιές 1,2 ...T θα είχε μικρότερη αξία από μια μονάδα κατανάλωσης που πηγαίνει στη γενιά 0, επειδή η γενιά 0 είναι ο διαιτητής της αξίας. Η στάθμιση που εφαρμόζεται για την παραγωγή αυτού του αποτελέσματος είναι στην πραγματικότητα η στάθμιση που προκύπτει από τη χρονική προτίμηση της γενιάς 0, δηλαδή το προεξοφλητικό επιτόκιο. Αν επιδιώκουμε να μεγιστοποιήσουμε το W_0 , μεγιστοποιούμε, εξ ορισμού, την ευημερία της τρέχουσας γενιάς. Μόνο τυχαία, λοιπόν, ο εγωιστικός αλτρουισμός θα εξασφάλιζε μελλοντικά επίπεδα ευημερίας τουλάχιστον ίσα με εκείνα της σημερινής γενιάς.

Οι οικονομολόγοι που εξετάζουν τη θεωρία της οικονομικής ανάπτυξης τείνουν να εργάζονται με ωφελιμιστικές υποθέσεις. Ακολουθώντας παρουσιάζεται μια "βέλτιστη" πορεία μελλοντικής κατανάλωσης ρυθμίζοντας το πρόβλημα με την ακόλουθη μορφή:

$$MAX \int_0^{\infty} U(C_t) e^{-pt} dt$$

U	Ευημερία
C	Πραγματική κατά κεφαλήν κατανάλωση
p	Προεξοφλητικό επιτόκιο κοινής ωφέλειας
t	Χρόνος

Το οικονομικό πρόβλημα είναι τότε να μεγιστοποιηθεί η ροή της κατανάλωσης που υπόκειται στους περιορισμούς που επιβάλλονται από την τεχνολογία που αντιμετωπίζει η οικονομία. Το p συνήθως θεωρείται ότι είναι μεγαλύτερο από το μηδέν, παρόλο που δεν υπάρχει προφανής λόγος για την προεξόφληση της μελλοντικής χρησιμότητας. Μπορεί, ωστόσο, να υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για να προεξοφλήσουμε τη μελλοντική κατανάλωση εάν μπορούμε να αισθανόμαστε βέβαιοι ότι η μελλοντική κατανάλωση θα είναι υψηλότερη από την τρέχουσα κατανάλωση. Είναι γνωστό ότι η μεγιστοποίηση αυτής της συνάρτησης παρούσας αξίας μπορεί να παράγει διαδρομές πραγματικής κατά κεφαλήν κατανάλωσης με την πάροδο του χρόνου που μπορεί να είναι ή να μην είναι «βιώσιμες» με την έννοια που ορίστηκε παραπάνω. Η συνέπεια της βέλτιστης ανάπτυξης και της βιώσιμης ανάπτυξης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη σχέση μεταξύ της παραγωγικότητας της βάσης των πόρων και του κοινωνικού προεξοφλητικού επιτοκίου. Όσο υψηλότερο είναι το προεξοφλητικό επιτόκιο, τόσο περισσότερο η βιώσιμη ανάπτυξη κινδυνεύει από τον εσκεμμένο σχεδιασμό της «βέλτιστης» ανάπτυξης. Όσο χαμηλότερο είναι το προεξοφλητικό επιτόκιο, τόσο μικρότερος είναι ο κίνδυνος «βέλτιστης εξαφάνισης» για τις μελλοντικές γενιές. Για παράδειγμα, η προεξόφληση συνάδει με τη βιώσιμη χρήση ενός ανανεώσιμου πόρου, εφόσον το προεξοφλητικό επιτόκιο δεν υπερβαίνει το ποσοστό αναγέννησης του πόρου (δηλαδή την παραγωγικότητα του εν λόγω πόρου). Προφανώς, για έναν μη ανανεώσιμο πόρο, παραγωγικότητα είναι μηδενική. Ωστόσο, δεν υπάρχει βιώσιμος ρυθμός κατανάλωσης όταν η βάση πόρων αποτελείται αποκλειστικά από έναν μη ανανεώσιμο πόρο σε σταθερή προσφορά. Η έκπτωση απλώς επισπεύδει την ημέρα κατά την οποία η κατανάλωση πέφτει στο μηδέν (Pearce, Atkinson, & Dubourg, 1994).

3.4 Προχωρώντας προς ένα Βιώσιμο Μέλλον

Η πρόσφατη Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την Αειφόρο Ανάπτυξη, αν και απογοητευτική για πολλούς, διαπίστωσε ότι η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί μέρος της αποστολής αμέτρητων διεθνών οργανισμών, εθνικών θεσμών, βιώσιμων πόλεων και τοποθεσιών, πολυεθνικών εταιρειών και μη κυβερνητικών οργανώσεων (GustaveSpeth, 2010), (Gutman, 2010). Το γεγονός ότι ο οξύμωρος χαρακτήρας της αειφόρου ανάπτυξης μπορεί να είναι τόσο περιεκτικός πρέπει ασφαλώς να έγκειται στην εγγενή αμφισημία της, η οποία επιδιώκει να οξύνει τις πραγματικές συγκρούσεις μεταξύ οικονομίας και περιβάλλοντος και μεταξύ παρόντος και μέλλοντος. Κάποιος συνδυασμός ανάπτυξης, περιβάλλοντος και ισότητας ή οικονομίας, κοινωνίας και περιβάλλοντος βρίσκεται στις περισσότερες προσπάθειες να το περιγράψει. Ωστόσο, οι υποστηρικτές της αειφόρου ανάπτυξης διαφέρουν ως προς την έμφασή τους σχετικά με το τι πρέπει να διατηρηθεί, τι πρέπει να αναπτυχθεί, πώς να συνδεθεί το περιβάλλον με την ανάπτυξη και για πόσο χρονικό διάστημα. Για να αποσαφηνιστούν οι ασάφειες των ορισμών που σχετίζονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη, θεωρήθηκε χρήσιμο να χρησιμοποιηθεί η ταξινόμηση 2 x 3 των στόχων που περιγράφονται στην εκτενή βιβλιογραφία που ορίζει ή συζητά τη βιώσιμη ανάπτυξη που παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Στην πρώτη στήλη, κάτω από τον τίτλο «τι πρέπει να διατηρηθεί», υπάρχουν τρεις μεγάλες κατηγορίες: φύση, συστήματα υποστήριξης της ζωής και κοινότητα. Ένα πλήθος της βιβλιογραφίας επιδιώκει να δώσει έμφαση στη διατήρηση συστημάτων υποστήριξης της ζωής στα οποία η φύση ή το περιβάλλον αποτελεί πηγή πόρων και υπηρεσιών για την ωφελμιστική υποστήριξη της ζωής της ανθρωπότητας. Αντίθετα, ένα σημαντικό μέρος της βιβλιογραφίας εκτιμά τη φύση για τις εγγενείς ιδιότητες και τη βιοποικιλότητά της και όχι για τις χρηστικές της ιδιότητες. Τέλος, υπάρχουν αξιώσεις για τη διατήρηση της πολιτιστικής πολυμορφίας, των μέσων διαβίωσης, των ομάδων και των τόπων που αποτελούν διακριτές και απειλούμενες κοινότητες (Muehlebach, 2001). Ομοίως, υπάρχουν τρεις αρκετά διαφορετικές κατηγορίες για το τι πρέπει να αναπτυχθεί: άνθρωποι, οικονομία και κοινωνία. Η πληθώρα της πρώιμης λογοτεχνίας επικεντρώθηκε στην οικονομία, με τους παραγωγικούς τομείς της να παρέχουν τόσο απασχόληση όσο και επιθυμητή κατανάλωση και πλούτο. Στη βιβλιογραφία αυτή, η οικονομία παρέχει τα κίνητρα και τα μέσα για επενδύσεις, καθώς και κεφάλαια για τη συντήρηση και την αποκατάσταση του περιβάλλοντος.

What is to be sustained	What is to be developed
Nature	People
Earth	Child survival
Biodiversity	Life expectancy
Ecosystems	Education
	Equity
	Equal opportunity
Life support	Economy
Ecosystem services	Wealth
Resources	Productive sectors
Environment	Consumption
Community	Society
Cultures	Institutions
Groups	Social capital
Places	States
	Regions

Sustainability and Sustainable Development, Eila Jeronen Ph.D

Πιο πρόσφατα, η εστίαση έχει μετατοπιστεί σε άτομα με έμφαση στην ανθρώπινη ανάπτυξη, αύξηση του προσδόκιμου ζωής, εκπαίδευση, ισότητα και ευκαιρίες. Τέλος, υπάρχουν επίσης εκκλήσεις για την ανάπτυξη της κοινωνίας με έμφαση στην ευημερία και την ασφάλεια των εθνικών κρατών, περιφερειών και θεσμών και στο κοινωνικό κεφάλαιο των σχέσεων και των κοινοτικών δεσμών. Στην πράξη, οι ομάδες και οι θεσμοί τείνουν να αναγνωρίζουν τους πολλούς πολλαπλούς και αντικρουόμενους στόχους που πρέπει να διατηρηθούν και να αναπτυχθούν, αλλά στη συνέχεια υιοθετούν σιωπηρές αντικειμενικές λειτουργίες που παίρνουν τη μορφή τέτοιων δηλώσεων όπως υποστηρίζουν μόνο, αναπτύσσονται ως επί το πλείστον, αναπτύσσονται μόνο αλλά διατηρούν κάπως, διατηρούν ή αναπτύσσονται – για ευνοημένους στόχους. Ομοίως, οι δύσκολες επιλογές μεταξύ των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης μπορούν να αποφευχθούν με την υιοθέτηση σιωπηρών χρονικών οριζόντων (Parris & Kates, 2003).

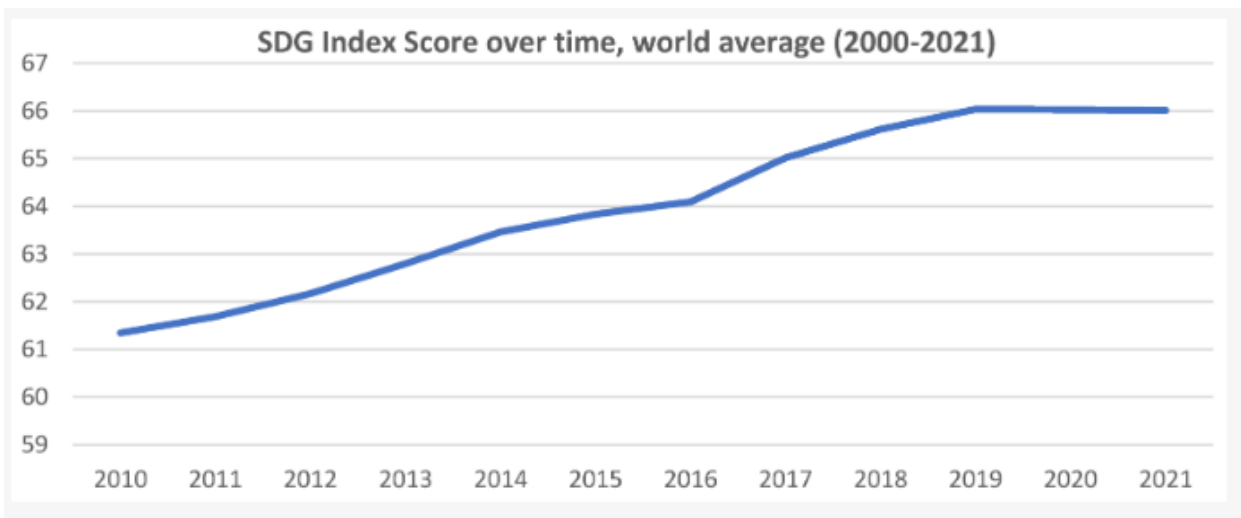
Το Morgan Stanley Institute for Sustainable Investing αναγνωρίζει τη δραστική αύξηση των βιώσιμων επενδύσεων σε σχέση με τις παραδοσιακές επενδύσεις τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Η υπερθέρμανση του πλανήτη, η κοινωνική δικαιοσύνη και η εξάλειψη του πλαστικού είναι μερικές από τις πιο εστιασμένες αιτίες. Η λήψη προτεινόμενων λύσεων από εταιρείες που

ειδικεύονται σε επενδύσεις ESG θα είναι ένας εξαιρετικός οδηγός για να προχωρήσουμε περαιτέρω με μια βιώσιμη επιχείρηση.

Δεδομένου ότι η κλιματική αλλαγή είναι ένα τόσο σημαντικό μερίδιο των περιβαλλοντικών προβλημάτων, η ανάγκη για συγκριτική αξιολόγηση και στρατηγική μείωσης του άνθρακα αυξάνεται. Μόνο μέσω της τεχνολογίας οι εταιρείες θα είναι σε θέση να υπολογίζουν, να μετρούν, να παρακολουθούν, να αναλύουν, να αντισταθμίζουν και να αναφέρουν με ακρίβεια τις εκπομπές τους. Αυτός είναι ο μόνος τρόπος για τις εταιρείες να αποδείξουν τη μετάβασή τους στο νέο οικολογικό μοντέλο και να είναι σε θέση να μειώσουν τις εκπομπές τους κάθε χρόνο. Δεν υπάρχει τρόπος να παρατηρηθεί εάν πραγματικά μειώνονται χωρίς επαληθεύσιμες εκθέσεις συμβατές με το GHGP για να παραχθεί μια δίκαιη αξιολόγηση κριτηρίων ESG. Τα αποθέματα υψηλής έντασης άνθρακα είναι τόσο ακριβά, που στην πραγματικότητα είναι πλέον υψηλού κινδύνου, επειδή η απαλλαγή από τον άνθρακα αυξάνεται λεπτό με το λεπτό, είτε λόγω κυβερνητικών κανονισμών είτε λόγω της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των πράσινων καταναλωτών. Η μετάβαση προς ένα βιώσιμο μέλλον απαιτεί απαλλαγή από τον άνθρακα, μεταξύ άλλων κριτηρίων, και απαιτεί από την τεχνολογία να είναι σε θέση να μεταβεί σε μία νέα πραγματικότητα. «Το τεράστιο μέγεθος της πρόκλησης της μετάβασης σε μια οικονομία μηδενικού ισοζυγίου εκπομπών και θετική για τη φύση απαιτεί πολύ-τομεακή συνεργασία – μοχλεύσει μικτής χρηματοδότησης, υποστηρικτική πολιτική και καταλυτικές επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα, για την προώθηση βιώσιμων και αποτελεσματικών επενδύσεων σε κλίμακα», λέει η Audrey Choi, ανώτερη σύμβουλος της Morgan Stanley και διευθύνων σύμβουλος του Ινστιτούτου Βιώσιμων Επενδύσεων της εταιρείας.

3.5 Εξέλιξη & COVID-19

Η βιώσιμη ανάπτυξη σαν έννοια έχει καταφέρει τα τελευταία είκοσι χρόνια να εγκαθιδρύσει ένα κλίμα ευαισθητοποίησης στην κοινωνία και να πείσει την πλειοψηφία του παγκοσμίου πληθυσμού πως είναι αλληλένδετη με την ευημερία του μέλλοντος. Το γεγονός αυτό σχημάτισε μία σταθερά θετική πρόοδο προς την επίτευξη των σκοπών και στόχων που πρεσβεύει (SDG). Σύμφωνα με έρευνες, κατά την περίοδο 2015-2019, ο κόσμος σημείωσε πρόοδο προς την επίτευξη των SDG με ρυθμό 0,5 μονάδων ετησίως, ο οποίος δεν είναι αρκετά γρήγορος για να τηρήσει την προθεσμία του 2030, ωστόσο όμως δεν παύει να ορίζει μία σταθερά «υγιέστερη» πραγματικότητα. Στο παρακάτω γράφημα παρουσιάζεται η εξέλιξη της βαθμολογίας του δείκτη SDG από το 2010 (Sachs, Kroll, Lafortune, Fuller, & Woelm, 2022).

SDG Index κατά Sachs, Kroll, Lafortune, Fuller, & Woelm, 2022

Παρά τις διφορούμενες, για πολλούς, εξελίξεις για την πορεία της βιώσιμης ανάπτυξης δεν μπορεί κανένας να αρνηθεί πως ο κόσμος βαδίζει προς την κατεύθυνση που εκείνη ορίζει άλλες φορές αργά και άλλες φορές πιο γρήγορα. Πολλοί είναι οι παράγοντες και τα εμπόδια που καθιστούν δύσβατο το μονοπάτι προς εκείνη την κατεύθυνση επηρεάζοντας κατά αυτό τον τρόπο και τον ρυθμό της προόδου. Ένα από τα ισχυρότερα προβλήματα που βρέθηκε στον δρόμο των SDGs ήταν και η καταστροφική πανδημία του COVID-19 (Martín-Blanco, Zamorano, Lizárraga, & Molina-Moreno, 2022).

Η πρωτόγνωρη αυτή κατάσταση έκτακτης ανάγκης δημιούργησε πολυάριθμα προβλήματα σχεδόν σε όλους τους τομείς της ζωής και πρόσδιδε έντονη πίεση καθώς απαιτούσε άμεσες απαντήσεις και λύσεις στα προβλήματα και ζητήματα που έφερνε στο τραπέζι ώστε να μην πολλαπλασιαστεί η καταστροφικότητα της. Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης λοιπόν και οι προσπάθειες που γίνονταν σε σχέση με αυτή δεν ήταν δυνατόν να μην επηρεαστούν από αυτή την κατάσταση «ανωτέρας βίας» όπως ορίστηκε αργότερα λόγω της απaráμιλλης και ανεξέλεγκτης ζημίας που προκάλεσε στην κοινωνία.

Μέχρι το 2022, η Ατζέντα 2030 βρισκόταν στα μισά του δρόμου προς την ημερομηνία-στόχο της και η πανδημία COVID-19 δεν ευνόησε την επίτευξη των στόχων της. Ακόμη και αν η πανδημία δεν έχει εξαλείψει εντελώς την πρόοδο που έχει σημειωθεί μέχρι σήμερα σε ορισμένους από τους στόχους, σίγουρα την έχει καταστήσει πιο δύσκολη, με την πρόοδο να αυξάνεται με ρυθμό 0,1 μονάδων ετησίως. Ωστόσο, ακόμη και σε έναν κόσμο χωρίς COVID-19, οι παγκόσμιοι στόχοι δεν θα επιτυγχάνονταν (Hughes, και συν., 2021).

Όπως δήλωσε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας στις 11 Μαρτίου 2020, η παγκόσμια πανδημία υπήρξε ένα ιστορικά πρωτοφανές επεισόδιο όσον αφορά τις οικονομικές επενδύσεις στην έρευνα, το οποίο ώθησε στη δημιουργία επιστημονικής βιβλιογραφίας σε όλους τους τομείς σχετικά με τη βιωσιμότητα, ιδίως όσον αφορά τον αντίκτυπο της πανδημίας και την πρόβλεψη πιθανών μελλοντικών εξελίξεων. Παρόλο που ο αντίκτυπος της πανδημίας στους SDG

εξακολουθεί να είναι αβέβαιος (Shulla, et al., 2021), τα μέτρα που έλαβαν οι κυβερνήσεις για τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού έχουν καταστρέψει τη βάση ενός παγκοσμιοποιημένου κόσμου που βασιζόταν στο διεθνές εμπόριο και ανάγκασε τα κράτη να ανταγωνίζονται για σπάνιους πόρους. Το lockdown επέφερε το κλείσιμο της οικονομίας, θέτοντας τους SDG στο επίκεντρο της συζήτησης (Ibn-Mohammed, και συν., 2021).

3.6 Βιώσιμη Ανάπτυξη & Κίνδυνοι

Τα κοινωνικά και περιβαλλοντικά θέματα σε συνδυασμό και με την έννοια της διακυβέρνησης (ESG) γίνονται όλο και μεγαλύτερος πόλος έλξης ενδιαφέροντος. Όσο αυτό το γεγονός διαδραματίζεται όμως εμφανίζονται συνέπειες και νέες καταστάσεις σε άλλους τομείς που μπορούν να κριθούν επικίνδυνες. Πιο συγκεκριμένα ένας σημαντικός τομέας που απαιτεί προσοχή είναι εκείνος του πιστωτικού κινδύνου σε μακροπρόθεσμες αλλά και βραχυπρόθεσμες επενδύσεις. Ωστόσο όσο αυξάνεται ο αριθμός των επιστημονικών μελετών γύρω από το θέμα διαγράφεται όλο και πιο έντονα η πεποίθηση πως η εδραίωση ενός μοντέλου σύμφωνο με τις έννοιες ESG θα είναι γεγονός ευεργετικό προς την απόδοση πιστωτικών αναλύσεων (Κοσμίδου & Ζοπουνίδης, 2003) (Κοσμίδου, Λεμονάκης, & Ζοπουνίδης, 2020).

Σύμφωνα με μελέτες έχει ανιχνευτεί μία έμμεση σχέση των κλιματικών αλλαγών και των κοινωνικών κρίσεων με τους απλήρωτους λογαριασμούς εταιριών και επιχειρήσεων. Όταν υπάρχει ένα σοκ στην κοινωνία εμφανίζεται και ένα άμεσο αντίκτυπο του στον χρηματοοικονομικό τομέα, κατά αυτόν τον τρόπο πολλές επιχειρήσεις μπορεί να μην βρίσκονται σε θέση να τηρήσουν τις δεσμεύσεις τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση των σχέσεων μεταξύ ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και τραπεζών εντός της έξαρσης της πανδημίας του COVID-19. Καμία από τις δύο πλευρές δεν μπορούσε να τηρήσει τις συμφωνίες απέναντι προς την άλλη πλευρά κάτω από την πίεση αυτής της καταστάσεων εκτάκτου ανάγκης. Με όμοιο τρόπο επηρεάζουν σχέσεις και συμφωνίες και οι κλιματικές αλλαγές. Τέτοιοι κίνδυνοι σε συνδυασμό με τον παράγοντα «διακυβέρνηση» μπορούν κατά περιόδους να αλλάξουν την ισορροπία, από χρηματοοικονομικής απόψεως, σε διάφορους τομείς με αποτέλεσμα άλλοι να απολαμβάνουν πρωτόγνωρη οικονομική ανάπτυξη και άλλοι να παραγκωνίζονται χωρίς όμως καμία εγγύηση πως αυτό από εδώ και πέρα θα είναι μία νέα σταθερή πραγματικότητα. Όλα αυτά όπως είναι λογικό σχετίζονται άμεσα με την ικανότητα αποπληρωμής χρεών των επιχειρήσεων.

Ο τομέας των επιχειρήσεων με το πέρασ του χρόνου τείνει και εκείνος προς επενδυτικά κεφάλαια αλληλένδετα με την βιωσιμότητα. Οι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί δημιουργούν ένα μακροχρόνιο πλαίσιο δράσης των επιχειρήσεων με σκοπό την επίτευξη βελτιωμένων επιδόσεων. Ως ένα σύνολο επενδυτών με βλέψεις προς το μέλλον που αποζητούν σταθερή και όσο το δυνατόν βέβαιη οικονομική άνθηση έλκονται από επιχειρήσεις με βιώσιμα επιχειρησιακά μοντέλα. Οι συνθήκες αυτές εξαναγκάζουν τις επιχειρήσεις να ακολουθήσουν τις κατευθυντήριες γραμμές που ορίζει η βιώσιμη ανάπτυξη και να συμφιλιθούν με το τρίπτυχο

ESG, το οποίο θα αναλυθεί εκτενώς παρακάτω, προκειμένου να έχουν χρηματοδότηση και κεφάλαια (Ζοπουνίδης, 2021).

3.7 Βιώσιμη Ανάπτυξη & Ηθική

Στον σημερινό ταχέως μεταβαλλόμενο κόσμο, η έννοια της βιωσιμότητας έχει καταστεί θεμελιώδης παράγοντας για τις επιχειρήσεις παγκοσμίως. Η αειφόρος ανάπτυξη περιλαμβάνει την ικανοποίηση των αναγκών του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Αυτή η αρχή συνδέεται σημαντικά με την ηθική, καθώς οι επιχειρήσεις αναγνωρίζουν όλο και περισσότερο ότι οι ηθικές πρακτικές αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της επίτευξης των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης. Αυτό το δοκίμιο διερευνά τη συσχέτιση μεταξύ ηθικής και βιώσιμης ανάπτυξης στο εταιρικό περιβάλλον, υπογραμμίζοντας πώς οι ηθικές εκτιμήσεις είναι απαραίτητες για την επίτευξη μακροπρόθεσμης περιβαλλοντικής, κοινωνικής και οικονομικής βιωσιμότητας.

3.7.1 Ενδεικτικά ηθικά θεμέλια για τη βιώσιμη ανάπτυξη

Η ηθική στον εταιρικό κόσμο περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα αξιών και αρχών, συμπεριλαμβανομένης της ειλικρίνειας, της ακεραιότητας, της διαφάνειας και της δικαιοσύνης. Η αειφόρος ανάπτυξη, από την άλλη πλευρά, περιλαμβάνει οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές διαστάσεις. Τα ηθικά θεμέλια για τη βιώσιμη ανάπτυξη έγκεινται στην αναγνώριση της διασύνδεσης αυτών των διαστάσεων και στην αναγνώριση των ευθυνών των επιχειρήσεων απέναντι σε καθεμία από αυτές.

- Περιβαλλοντική βιωσιμότητα: Οι ηθικές επιχειρήσεις κατανοούν τη σημασία της μείωσης του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος. Εφαρμόζουν φιλικές προς το περιβάλλον πρακτικές, μειώνουν τα απόβλητα και ελαχιστοποιούν τη ρύπανση. Αγκαλιάζοντας τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την υπεύθυνη διαχείριση των πόρων, συμβάλλουν στη διατήρηση του περιβάλλοντος για τις μελλοντικές γενιές.
- Κοινωνική βιωσιμότητα: Οι ηθικές εταιρικές πρακτικές επεκτείνονται και στις κοινωνικές πτυχές. Οι εταιρείες με ισχυρή ηθική δέσμευση συμμετέχουν σε δίκαιες εργασιακές πρακτικές, προωθούν την ποικιλομορφία και την ένταξη και επενδύουν στην ευημερία των εργαζομένων τους και των τοπικών κοινοτήτων. Οι δράσεις αυτές προωθούν την κοινωνική βιωσιμότητα βελτιώνοντας την ποιότητα ζωής όλων των ενδιαφερόμενων μερών.
- Οικονομική βιωσιμότητα: Η ηθική συμπεριφορά περιλαμβάνει οικονομική διαφάνεια και λογοδοσία. Οι εταιρείες που εφαρμόζουν ηθικές οικονομικές πρακτικές είναι πιο

πιθανό να επενδύσουν στην έρευνα και ανάπτυξη, την καινοτομία και τις υπεύθυνες μακροπρόθεσμες επενδύσεις. Αυτό συμβάλλει στην οικονομική βιωσιμότητα διασφαλίζοντας τη σταθερότητα και τη μακροζωία της επιχείρησης.

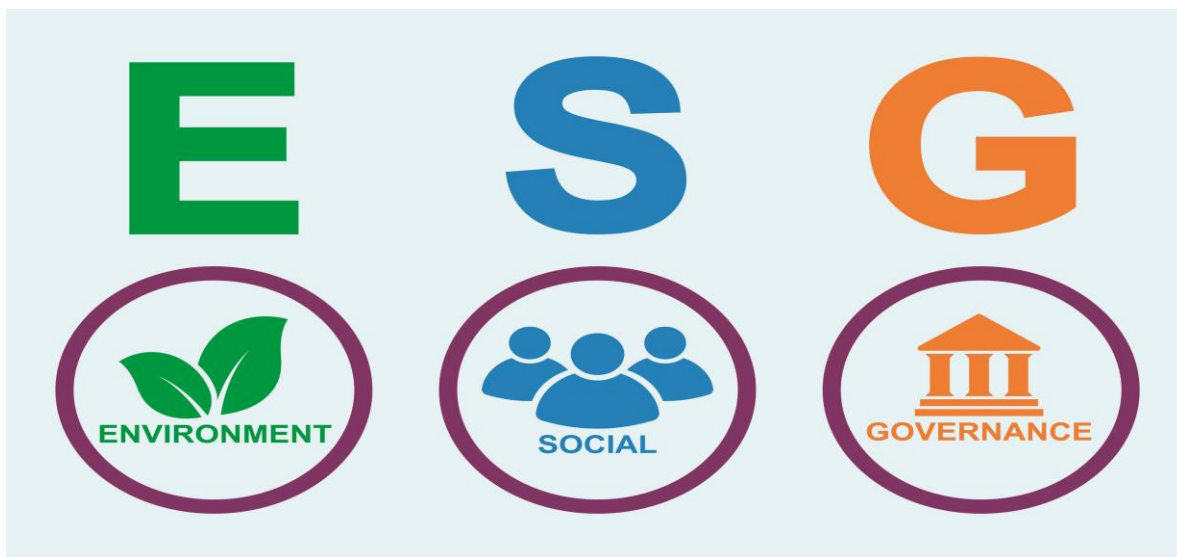
Άλλη μία αναπόσπαστη και βασική πτυχή της συσχέτισης μεταξύ δεοντολογίας και βιώσιμης ανάπτυξης είναι η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών. Οι ηθικές εταιρείες αναγνωρίζουν τη σημασία της συμμετοχής διαφόρων ενδιαφερομένων, συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων, των πελατών, των επενδυτών και της κοινότητας, στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Λαμβάνοντας υπόψη διαφορετικές προοπτικές και εκτιμώντας τη συμβολή των ενδιαφερόμενων μερών, οι επιχειρήσεις μπορούν να κάνουν ενημερωμένες, ηθικές επιλογές που υποστηρίζουν τη βιώσιμη ανάπτυξη. Συμπερασματικά, η συσχέτιση μεταξύ ηθικής και βιώσιμης ανάπτυξης στο εταιρικό περιβάλλον είναι αναμφισβήτητη. Η ηθική συμπεριφορά είναι ο ακρογωνιαίος λίθος πάνω στον οποίο οι επιχειρήσεις μπορούν να οικοδομήσουν ένα βιώσιμο μέλλον. Με την ενσωμάτωση δεοντολογικών αρχών στις δραστηριότητές τους, οι εταιρείες όχι μόνο συμβάλλουν στο περιβάλλον, την κοινωνική ευημερία και την οικονομική σταθερότητα, αλλά και εξασφαλίζουν τη δική τους μακροπρόθεσμη επιτυχία. Καθώς οι επιχειρήσεις συνεχίζουν να εξελίσσονται, εκείνες που δίνουν προτεραιότητα στην ηθική και τη βιωσιμότητα θα είναι σε καλύτερη θέση να ευδοκιμήσουν σε έναν όλο και πιο συνειδητό και διασυνδεδεμένο κόσμο.

Κεφάλαιο 4: ESG

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο εξετάζεται η έννοια του ακρωνυμίου ESG. Μέσω σχολαστικής μελέτης αναλύονται όλες οι πτυχές του συγκεκριμένου όρου, αποκαλύπτονται οι αδυναμίες της έρευνας, προτείνονται συγκεκριμένα σημεία ενδιαφέροντος για την έρευνα ESG στο μέλλον, προκειμένου να καθοδηγηθεί η ακαδημαϊκή κοινότητα και δίνονται απαντήσεις και λύσεις σε ερωτήματα και ζητήματα που προκύπτουν σε σχέση με το αντικείμενο. Παρόλο που το προφίλ ESG και οι δραστηριότητες μιας επιχείρησης φαίνεται να σχετίζονται στενά με την αγορά, την ηγεσία και τα χαρακτηριστικά των ιδιοκτητών της επιχείρησης, καθώς και με τον κίνδυνο, την απόδοση και την αξία της, εξακολουθούν να υπάρχουν αντικρουόμενες υποθέσεις και αποτελέσματα που δείχνουν ότι δεν έχουν επιλυθεί, οδηγώντας σε συνεχή ερωτήματα και ανάγκη για περισσότερη έρευνα. Τι σημαίνει ESG; Τι είναι οι δείκτες ESG; Πως επηρεάζουν την κοινωνία, τις επιχειρήσεις και τον άνθρωπο-εργαζόμενο; Το σύνολο αυτών των αποριών αποτελεί μία σημαντική ένδειξη πως το συγκεκριμένο θέμα πρέπει να ερευνηθεί σχολαστικά καθώς βρίσκεται λίγα χρόνια μόνο στο προσκήνιο και είναι εξίσου λίγα τα άτομα και οι επιχειρήσεις που διαθέτουν σωστή ενημέρωση και κατάρτιση πάνω στο θέμα.

4.1 Ορισμός & Ανάλυση Κριτηρίων ESG

Η συγκεκριμένη έννοια (ESG) εμφανίστηκε και στα προηγούμενα κεφάλαια χωρίς όμως να αποδοθεί όση έμφαση και προσοχή χρειαζόταν. Το θέμα της αειφόρου και ολοκληρωμένης ανάπτυξης έχει, για άλλη μια φορά, καταστεί καυτό θέμα συζήτησης παγκοσμίως. Ανταποκρινόμενοι στα ολοένα και σοβαρότερα προβλήματα βιώσιμης ανάπτυξης στο περιβάλλον, την κοινωνία και τη χρηματοπιστωτική αγορά, διεθνείς οργανισμοί και χώρες σε όλο τον κόσμο έχουν υποβάλει σχέδια δράσης βιώσιμης ανάπτυξης, όπως το ESG, για την οικοδόμηση ενός βιώσιμου και ολοκληρωμένου πλαισίου ανάπτυξης της ανθρώπινης κοινωνίας (Li & Wang, 2021). Ο βαθμός στον οποίο οι εταιρείες ωφελούν ή βλάπτουν την κοινωνική πρόνοια έχει λάβει αυξανόμενη προσοχή από πολλές πλευρές. Οι εταιρικές δράσεις σε αυτόν τον τομέα αναφέρονται συχνά ως Περιβαλλοντική και Κοινωνική Διακυβέρνηση (Environmental, Social, and Governance ESG) ή Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (Corporate Social Responsibility CSR) (Gillan, Koch, & Starks, 2021).

Εικόνα 1 <https://www.kiplinger.com/investing/esg/what-is-esg>

Το ESG πηγάζει από υπεύθυνες επενδύσεις για αυτό τον λόγο αποτελεί συνήθως ένα πρότυπο και μια στρατηγική που χρησιμοποιείται από τους επενδυτές για την αξιολόγηση της εταιρικής συμπεριφοράς και των μελλοντικών οικονομικών επιδόσεων. Ως επενδυτική έννοια για την αξιολόγηση της βιώσιμης ανάπτυξης των επιχειρήσεων, οι τρεις βασικοί παράγοντες ESG είναι τα βασικά σημεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη διαδικασία ανάλυσης επενδύσεων και λήψης αποφάσεων. Επιπλέον, περιβαλλοντικοί, κοινωνικοί και σχετικοί με τη διακυβέρνηση παράγοντες συμβάλλουν στη μέτρηση της βιωσιμότητας και του κοινωνικού αντίκτυπου των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Όπως αναφέρει η ΕΑΤ (Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών), οι παράγοντες αυτοί είναι «περιβαλλοντικά, κοινωνικά ή σχετικά με τη διακυβέρνηση θέματα που μπορεί να έχουν θετικό ή αρνητικό αντίκτυπο στις χρηματοοικονομικές επιδόσεις ή τη φερεγγυότητα μιας οντότητας, κράτους ή ατόμου» (ΕΒΑ , 2021). Ως εκ τούτου, ως αξία βιώσιμης και συντονισμένης ανάπτυξης που λαμβάνει υπόψη τα οικονομικά, περιβαλλοντικά, κοινωνικά και διακυβερνητικά οφέλη, το ESG είναι μια επενδυτική φιλοσοφία που επιδιώκει μακροπρόθεσμη αύξηση της αξίας και είναι μια ολοκληρωμένη, συγκεκριμένη και προσγειωμένη μέθοδος διακυβέρνησης.

Συμφώνα με αυτή την σύγχρονη τάση να εξετάζεται η δραστηριότητα των επιχειρήσεων και να χαρακτηρίζεται με γνώμονα το πρόσημο της επιρροής της στην κοινωνία και το περιβάλλον δημιουργήθηκαν κάποιοι δείκτες με σκοπό να σχηματίζεται για κάθε επιχείρηση ένα προφίλ αναγνώρισης που θα εκφράζει την σχέση τους με το περιβάλλον. Οι δείκτες ESG λοιπόν αποτελούν στην πραγματικότητα μετρήσεις που αξιολογούν την απόδοση των εταιρειών σε θέματα Περιβάλλοντος, Κοινωνικής Ευθύνης και Εταιρικής Διακυβέρνησης.

Αρκετοί παγκόσμιοι δείκτες έχουν σχεδιαστεί για τη μέτρηση και την αναφορά των επιδόσεων βιωσιμότητας. Η υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας είναι η πρακτική της μέτρησης, της γνωστοποίησης και της λογοδοσίας σε εσωτερικούς και εξωτερικούς ενδιαφερόμενους φορείς για την οργανωτική απόδοση προς τον στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης (Heenetigala, DeSilvaLokuwaduge, Armstrong, &Ediriweera, 2016). Η ενοποιημένη υποβολή εκθέσεων προχωρά την έννοια ένα βήμα παραπέρα και ενθαρρύνει τις εταιρείες να ενσωματώσουν τις χρηματοοικονομικές, οικονομικές και κοινωνικές επιδόσεις τους σε έναν ολοκληρωμένο ισολογισμό.

Το Global Reporting Initiative (GRI), το Οικουμενικό Σύμφωνο του ΟΗΕ και το Παγκόσμιο Επιχειρηματικό Συμβούλιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (World Business Council for Sustainable Development - WBCSD), ανέπτυξαν το SDG Compass για να βοηθήσουν τις επιχειρήσεις να κατανοήσουν και να μετρήσουν τη συμβολή τους στους στόχους SDG. Το SDG Compass απαριθμεί πάνω από 1500 δείκτες που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τη μέτρηση διαφορετικών πτυχών της βιωσιμότητας. Το GRI είναι ένας διεθνής ανεξάρτητος οργανισμός που επικεντρώνεται στην αναφορά του αντίκτυπου των επιχειρήσεων σε κρίσιμα θέματα βιωσιμότητας όπως η κλιματική αλλαγή, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η διαφθορά και πολλά άλλα θέματα. Τα Πρότυπα GRI αναπτύσσονται και εγκρίνονται από τα Global Sustainability Standards Board (GSSB) το οποίο έχει την αποκλειστική ευθύνη για τον καθορισμό των προτύπων GRI. Ευθυγραμμίζονται με διεθνείς διακηρύξεις όπως οι κατευθυντήριες αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το GRI υποστηρίζει ότι οι δείκτες βιωσιμότητας GRI χρησιμοποιούνται από το 93% των 250 μεγαλύτερων εταιρειών παγκοσμίως για την υποβολή εκθέσεων σχετικά με τις επιδόσεις τους σε θέματα βιωσιμότητας» (GRI, 2015).

Τα μέτρα για το περιβάλλον, την κοινωνία και τη διακυβέρνηση (ESG) περιγράφουν τα περιβαλλοντικά, κοινωνικά και σχετικά με τη διακυβέρνηση ζητήματα που θεωρείται ότι επηρεάζουν την εταιρική συμπεριφορά στις επενδυτικές τους αποφάσεις (IFAC, 2012). Το περιβάλλον αναφέρεται στην ευαισθητοποίηση για την κλιματική αλλαγή, την αύξηση του πληθυσμού και τις επιζήμιες επιπτώσεις τους στο φυσικό περιβάλλον. Ο όρος «Κοινωνική» περιλαμβάνει την εταιρική κοινωνική ευθύνη (ΕΚΕ). Η ΕΚΕ είναι η απάντηση σε θέματα όπως η κλιματική αλλαγή και η αύξηση του πληθυσμού, καθώς και ο αντίκτυπος των εταιρικών δραστηριοτήτων στις κοινότητες στις οποίες λειτουργούν.

Μέχρι το 1992 (Cadbury, 1992), η κακή εταιρική διακυβέρνηση άρχισε να εμφανίζεται ως αποφασιστικός παράγοντας για την κατάρρευση αρκετών εταιρειών στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Η εταιρική διακυβέρνηση έχει διάφορους ορισμούς ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο εφαρμόζεται. Πρόκειται ουσιαστικά για την ηγεσία μιας εταιρείας, δηλαδή τον ρόλο ενός διοικητικού συμβουλίου στη διεύθυνση και τον έλεγχο μιας εταιρείας. Οι μηχανισμοί εξωτερικής διακυβέρνησης αναφέρονται στους παράγοντες που επηρεάζουν μια εταιρεία αλλά υπερβαίνουν τον άμεσο έλεγχο του διοικητικού συμβουλίου, π.χ. νομοθεσία και κανονισμοί και ενέργειες διαφόρων ενδιαφερόμενων μερών. Οι μηχανισμοί εσωτερικής διακυβέρνησης είναι οι δομές και οι διαδικασίες που αποσκοπούν στη διασφάλιση της ανεξαρτησίας και της

λογοδοσίας του διοικητικού συμβουλίου μέσω της υποβολής εκθέσεων και της διαφανούς δημοσιοποίησης, της διαχείρισης του κινδύνου και της αποφυγής της διαφθοράς και της δωροδοκίας.

Περιλαμβάνουν τη δομή ενός διοικητικού συμβουλίου και των επιτροπών του, την ανεξαρτησία τους και τα συστήματα υποβολής εκθέσεων και λογοδοσίας στο διοικητικό συμβούλιο. Παραδείγματα ζητημάτων διακυβέρνησης περιλαμβάνουν: παροχές και αποζημιώσεις στελεχών, δωροδοκία και διαφθορά, δικαιώματα μετόχων, επιχειρηματική ηθική, ποικιλομορφία διοικητικών συμβουλίων, δομή διοικητικού συμβουλίου, ανεξάρτητους διευθυντές, διαχείριση κινδύνων, συστήματα καταγγελίας δυσλειτουργιών, διάλογο με τα ενδιαφερόμενα μέρη, άσκηση πίεσης και γνωστοποίηση (Armstrong, Ethics and ESG, 2020).

Στην παρακάτω εικόνα φαίνονται αναλυτικά ένα σύνολο κριτηρίων αξιολόγησης επιχειρήσεων με γνώμονα τα πρότυπα ESG.

Measures of ESG performance		
Environment	Social	Governance
Carbon emissions	Corporate culture	Board structures
Water use	Working conditions	Board independence
Pollution	Training	Accountability
Climate change	Motivation	Compliance with law
Energy	Rewards	Risk management
Waste	Gender equality	Reporting systems
GRI	Health and safety	Stakeholder management
	Fair trade	
	Diversity	
	Impact on communities	

Εικόνα 2 Ethics and ESG, Anona Armstrong

4.2 Εξέλιξη στον Χρόνο

Η βιώσιμη ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας και κοινωνίας απαιτεί την εφαρμογή της αρχής του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της διακυβέρνησης (ESG). Το μοντέλο ESG έχει άμεση σύνδεση με την έννοια SRI (Socially Responsible Investing) η οποία έκανε την πρώτη της εμφάνιση περίπου στα μέσα της δεκαετίας του 1960 ως συνέπεια της βιομηχανικής επανάστασης και των έντονων διαφοροποιήσεων από το μέχρι τότε σύνθημα που έφερε μαζί της. Ακολούθως το 2000 τα Ηνωμένα Έθνη (United Nations) πήραν μία σημαντική πρωτοβουλία για την εξέλιξη αυτών των εννοιών. Με την βοήθεια χρηματοοικονομικών οργανισμών που

επίσης κινητοποιήθηκαν προχώρησαν στην υπογραφή ενός Οικουμενικού Συμφώνου (Global Compact) το οποίο όριζε κάποιες κατευθυντήριες γραμμές σε επιχειρήσεις με σκοπό να δρουν σκεπτόμενες την εξασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την προστασία του περιβάλλοντος και γενικότερα την κοινωνική και εργασιακή ευημερία (Δεβετζή, 2022).

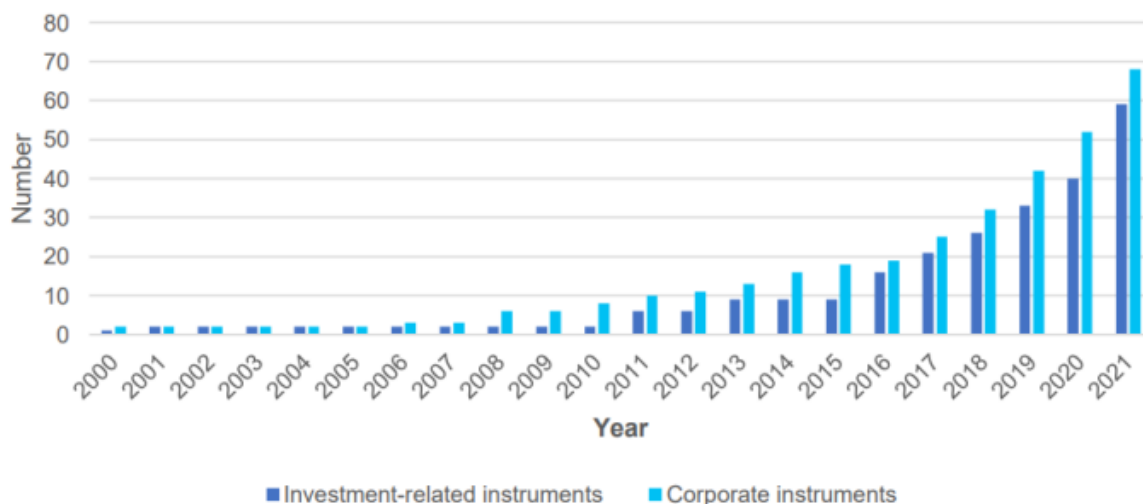
Η αρχή ESG άρχισε να αναπτύσσεται με την επίσημη πρότασή της το 2004, περίπου 19 χρόνια πριν και ξεκίνησε ως απόρροια της αναφοράς “Who Cares Wins – Connecting Financial Markets to a Changing World”, ενός δημιουργήματος του Global Compact. Από εκεί και έπειτα ο ρυθμός αύξησης των επιχειρήσεων που ενστερνίζονταν την ιδεολογία ESG δεν σταμάτησε να εκπλήσσει. Το 2016 οι δημοσιοποιημένες αναφορές βιωσιμότητας άγγιζαν τις 9.000 σε αντίθεση με το 1997 όπου οι εταιρίες που συμμετείχαν ήταν λιγότερες από 20.

Το ενδιαφέρον για ESG/CSR από εταιρική σκοπιά υποδεικνύεται για άλλη μία φορά από το Governance & Accountability Institute, το οποίο, το 2018, ανέφερε ότι το 86% των εταιρειών του γνωστού χρηματιστηριακού δείκτη S&P 500 δημοσίευσαν εκθέσεις βιωσιμότητας ή εταιρικής υπευθυνότητας σε σύγκριση με μόλις κάτω από 20% το 2011. Το ενδιαφέρον των επενδυτών για ESG/CSR τονίζεται από το γεγονός ότι μόνο το 2019, 300 αμοιβαία κεφάλαια με εντολές ESG έλαβαν συνολικά 20 δισεκατομμύρια δολάρια σε καθαρές ροές, 4 φορές περισσότερες από το σύνολο του 2018. Επιπλέον, υπάρχουν σήμερα περισσότεροι από 3000 θεσμικοί επενδυτές και παροχή υπηρεσιών που έχουν υπογράψει τις Αρχές Υπεύθυνων Επενδύσεων (PRI), μια συμφωνία για την ενσωμάτωση θεμάτων ESG / CSR στις διαδικασίες ανάλυσης επενδύσεων και λήψης αποφάσεων. Τα περιουσιακά στοιχεία υπό διαχείριση για αυτούς τους επενδυτές αυξήθηκαν από 6,5 τρισεκατομμύρια δολάρια το 2006 σε πάνω από 86 τρισεκατομμύρια δολάρια το 2019 (Gillan, Koch, & Starks, 2021).

Η Επιτομή των Πρωτοβουλιών Δεικτών Βιώσιμης Ανάπτυξης απαριθμεί πάνω από 500 προσπάθειες δεικτών βιωσιμότητας. Από τον αριθμό αυτό, 67 έχουν παγκόσμια εμβέλεια, 103 εθνική εμβέλεια, 72 είναι κρατικής ή επαρχιακής εμβέλειας και 289 είναι τοπικής ή μητροπολιτικής εμβέλειας. Αρκετές προσπάθειες αφορούσαν κριτήρια και μεθοδολογία για την κατάρτιση δεικτών. Οι προσπάθειες αυτές περιλαμβάνουν εργασίες της επιστημονικής επιτροπής για τα προβλήματα του περιβάλλοντος και άλλων.

Το 2020, η άνοδος ξεπέρασε τα 50 δις ενώ το 2021 έκλεισε με αυξημένο αριθμό κεφαλαίων κατά 70 δις δολάρια σε σχέση με το 2020, αγγίζοντας συνολικά τα 357 δις δολάρια. Επιπλέον, πάνω από 600 δις δολάρια παγκοσμίως εισέρρευσαν σε κεφάλαια που εστιάζουν στα κριτήρια ESG το 2021, συμβάλλοντας στην αύξηση κατά 55% των υπό διαχείριση περιουσιακών στοιχείων που ακολουθούν την πολιτική του ESG. Ενδεικτικά, τα παγκόσμια περιουσιακά στοιχεία των αμοιβαίων κεφαλαίων ESG αυξήθηκαν σε 2,74 τρις δολάρια το Δεκέμβριο του 2021, από 1,65 τρις δολάρια στο τέλος του 2020 (και 1,28 τρις δολάρια στο τέλος του 2019). Όσον αφορά το 2022, τα παγκόσμια βιώσιμα κεφάλαια προσέλκυαν καθαρές ροές ύψους 32,6 δις δολαρίων το δεύτερο τρίμηνο του 2022, αντιπροσωπεύοντας πτώση 62% σε σχέση με τις ροές ύψους 87 δις δολαρίων το πρώτο τρίμηνο, σύμφωνα με την Morningstar Manager Research. Ωστόσο, η εταιρία δήλωσε στην τριμηνιαία έκθεσή της (Global Sustainable Fund Flows) ότι εν μέσω

ανησυχιών των επενδυτών λόγω της τρέχουσας πολιτικοοικονομικής συγκυρίας, τα βιώσιμα κεφάλαια εξακολουθούν να βρίσκονται σε θετικό σημείο, σε σχέση με την ευρύτερη αγορά. Συνολικά, τα βιώσιμα αμοιβαία κεφάλαια αντιπροσώπευαν περισσότερο από το 18% του ενεργητικού των ευρωπαϊκών ταμείων στο τέλος Ιουνίου 2022, σημειώνοντας αύξηση κατά 1 ποσοστιαία μονάδα από τρίμηνο σε τρίμηνο. Η Morningstar αναμένει ότι αυτό το ποσοστό θα συνεχίσει να αυξάνεται τα επόμενα τρίμηνα, καθώς η προτίμηση των επενδυτών για στρατηγικές που σχετίζονται με τη βιωσιμότητα συνεχίζει να αυξάνεται.

Εικόνα 3 Ρυθμός παγκόσμιος αύξησης των ESG, Principles for Responsible Investment

Οι χώρες σε όλο τον κόσμο συνεχίζουν να προωθούν τη συντονισμένη ανάπτυξη του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της διακυβέρνησης σύμφωνα με την αρχή ESG. Αυτό περιλαμβάνει τη θεωρητική βάση της έρευνας ESG, την αλληλεπίδραση μεταξύ των διαστάσεων του ESG, τον αντίκτυπο του ESG στις οικονομικές συνέπειες, τον ρόλο πρόληψης κινδύνου του ESG και τη μέτρηση ESG. (Li & Wang, 2021)

4.3 Σημαντικότητα

Πολλές μελέτες έχουν επικεντρωθεί στη σχέση μεταξύ εταιρειών με ισχυρά περιβαλλοντικά, κοινωνικά και διακυβερνητικά χαρακτηριστικά (ESG) και εταιρικών οικονομικών επιδόσεων. Ωστόσο, αυτά συχνά δυσκολεύονται να δείξουν ότι οι θετικές συσχετίσεις - όταν παράγονται - μπορούν στην πραγματικότητα να εξηγήσουν τη συμπεριφορά. Μία ομάδα επιστημόνων εξετάζοντας τρία κανάλια μετάδοσης μέσα σε ένα τυποποιημένο μοντέλο προ εξοφλημένων ταμειακών ροών - τα οποία αποκαλούν κανάλι ταμειακών ροών, ιδιοσυγκρασιακό κανάλι κινδύνου και κανάλι αποτίμησης αντίστοιχα, κατάφεραν να αναδείξουν την άμεση σύνδεση της

επιτυχίας μίας επιχείρησης με την σχέση της με τους δείκτες ESG (Giese, Lee, Melas, Nagy, & Nishikawa, 2019). Δοκίμασαν κάθε ένα από αυτά τα κανάλια μετάδοσης χρησιμοποιώντας δεδομένα του MSCI ESG Ratings (MSCI, 2023) και οικονομικές μεταβλητές. Αυτό έδειξε ότι οι πληροφορίες ESG των εταιρειών μεταδίδονταν στην αποτίμηση και τις επιδόσεις τους, τόσο μέσω του συστηματικού προφίλ κινδύνου τους (χαμηλότερο κόστος κεφαλαίου και υψηλότερες αποτιμήσεις) όσο και μέσω του ιδιοσυγκρασιακού προφίλ κινδύνου τους (υψηλότερη κερδοφορία και χαμηλότερη έκθεση σε κίνδυνο). Η έρευνα της συγκεκριμένης ομάδας είναι μία από τις πολλές των τελευταίων χρόνων που παρουσιάζουν με βεβαιότητα ότι οι αλλαγές στα ESG χαρακτηριστικά μιας εταιρείας μπορεί να είναι ένας χρήσιμος οικονομικός δείκτης, ενώ επίσης χαρακτηρίζονται κατάλληλες για ενσωμάτωση σε δείκτες αναφοράς πολιτικής και χρηματοοικονομικές αναλύσεις.

Είναι εύκολο να καταλάβει κανείς πως το μοντέλο ESG αποτελεί μία νέα τάση που βρίσκεται στο ξεκίνημα της και έχει αρχίσει να εδραιώνεται δυναμικά στην πραγματικότητα της σύγχρονης κοινωνίας. Η όλο και εντονότερη ευαισθητοποίηση της ανθρωπότητας για τον πλανήτη, τους ανθρώπους και τα δικαιώματά τους, τα ζώα, την φύση και πολλά άλλα αποτυπώνεται στον επιχειρησιακό τομέα μέσω του μοντέλου ESG. Το μοντέλο αυτό λοιπόν αντιπροσωπεύει εν μέρει μία ισχυρή κοινωνική και πολιτική τάση θέτοντας κάποια όρια σε επιχειρήσεις που δεν διαθέτουν ακόμη την ίδια ευαισθητοποίηση και μοναδικός τους στόχος είναι η άνοδος των κερδών με κάθε τρόπο. Εταιρείες και οργανισμοί με τέτοια χαρακτηριστικά έρχονται ουσιαστικά αντιμέτωποι με την κοινή γνώμη η οποία τους κατακρίνει με αποτέλεσμα η πορεία τους να είναι αισθητά πιο δύσκολη εάν δεν συμφιλιωθούν με αυτή και ακολουθήσουν τα νέα πρότυπα.

Από την άλλη μεριά επιχειρήσεις που αλληλοεπιδρούν αρμονικά με τις νέες αυτές ιδέες έχουν την δυνατότητα να «καβαλήσουν το κύμα» και να παρουσιάσουν σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης απολαμβάνοντας την εύνοια της κοινωνίας και πολλά ακόμη προνόμια που διευκολύνουν το έργο τους.

Το μοντέλο ESG θίγει και μεριμνά για σημαντικά ζητήματα που απασχολούν τους τομείς του περιβάλλοντος της κοινωνίας και της διακυβέρνησης. Με κορμό αυτές τις τρεις γενικές κατηγορίες δημιουργούνται διακλαδώσεις που καταλήγουν σε σοβαρά θέματα της σύγχρονης κοινωνίας που απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή. Η παρακάτω εικόνα δείχνει με πολύ οργανωμένο και σαφή τρόπο μερικά από τα σημαντικότερα προβλήματα που υπάγονται σε κάθε μία κατηγορία ενώ επίσης παρουσιάζει με πολύ αποτελεσματικό τρόπο την αλληλένδετη σχέση μεταξύ των τριών κατηγοριών καθώς πολλά από τα σημαντικά ζητήματα εμπεριέχονται σε παραπάνω από μία κατηγορίες κάνοντας πιο πολύπλοκη την επίλυση τους.

Εικόνα 5 Image source: United Nations

4.4 Επιρροή στην Κοινωνία

Ο βαθμός στον οποίο οι εταιρείες ωφελούν ή βλάπτουν την κοινωνική πρόνοια έχει λάβει αυξανόμενη προσοχή από πολλές πλευρές. Οι εταιρικές δράσεις πρέπει πλέον να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους τις επιδράσεις που έχουν απέναντι στην κοινωνία και το περιβάλλον. Η ιδεολογία ESG προσπαθεί να δημιουργήσει ένα προστατευτικό κέλυφος για τον σημερινό κόσμο προσπαθώντας να αντιμετωπίσει σημαντικά προβλήματα που μπορεί να δημιουργούνται από πράξεις επιχειρήσεων που πασχίζουν για αύξηση των κερδών χωρίς να τους απασχολεί οτιδήποτε άλλο και αγνοώντας κάθε ηθική, οικολογική και ανθρωπιστική αξία. Η εδραίωση λοιπόν του μοντέλου ESG θέτει πολύ καλές προϋποθέσεις να επιλυθούν ή να βελτιωθούν πολλές δύσκολες καταστάσεις ξυπνώντας με αυστηρό τρόπο την ευαίσθητη πλευρά των ψυχρών μεγάλο-επιχειρήσεων «αναγκάζοντας» τες να ενδιαφερθούν για τις συνέπειες των πράξεων τους και για τα κοινωνικά προβλήματα τα οποία μπορεί να ενισχύουν αλλά κάνουν τα στραβά μάτια.

4.5 Επιρροή στις Επιχειρήσεις

Η ανασκόπηση ξεκινά περιγράφοντας τις μεταβλητές που έχει αποδειχθεί ότι σχετίζονται με, προκαλούνται από ή είναι αποτελέσματα των χαρακτηριστικών ESG / CSR μιας επιχείρησης. Αυτά περιλαμβάνουν χαρακτηριστικά των αγορών στις οποίες δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις, την ηγεσία της επιχείρησης και τους ιδιοκτήτες της επιχείρησης. Ακολουθώς εξετάζεται και αν ο κίνδυνος μιας επιχείρησης μπορεί να σχετίζεται με το προφίλ ESG / CSR και

πραγματοποιείται μια ανάλυση σχετικά με τη σχέση μεταξύ των χαρακτηριστικών ESG / CSR και της απόδοσης ή της αξίας της επιχείρησης.

Σε μελέτες που σχετίζονται με την εταιρική χρηματοδότηση πολλοί συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ένας μεγάλος αριθμός χαρακτηριστικών και συμπεριφορών σχετίζονται με τις επιλογές ESG / CSR των επιχειρήσεων, τόσο ως εξαρτημένες όσο και ως ανεξάρτητες μεταβλητές. Ενώ οι περισσότερες μελέτες θέτουν ένα συγκεκριμένο και ίσως στενό ερευνητικό ερώτημα, πολλές, αν όχι όλες, μιλούν τελικά για ένα ευρύτερο ζήτημα: είναι οι δραστηριότητες ESG / CSR επωφελείς για τους μετόχους ή είναι αποτέλεσμα κακής διακυβέρνησης;

Η χρήση κριτηρίων που βασίζονται σε περιβαλλοντικά, κοινωνικά και σχετικά με τη διακυβέρνηση ζητήματα (ΠΚΔ) έχει καταστεί ολοένα και πιο σημαντική πτυχή της λήψης επενδυτικών αποφάσεων, ιδίως για θεσμικούς επενδυτές υψηλού προφίλ. Το Bloomberg ανέφερε στις 8 Φεβρουαρίου 2019 ότι μόνο η Ευρώπη έχει «περίπου 12 τρισεκατομμύρια δολάρια δεσμευμένα για βιώσιμες επενδύσεις». Οι Fish, Kim και Venkatraman δηλώνουν ότι τα βιώσιμα περιουσιακά στοιχεία υπό διαχείριση παγκοσμίως ήταν περίπου 30 τρισεκατομμύρια δολάρια μέχρι το 2019 (Fish, Kim, & Venkatraman, 2019). Από την πλευρά των επιχειρήσεων, υπάρχει μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση της ανάγκης να είναι ή τουλάχιστον να φαίνεται ότι είναι κοινωνικά υπεύθυνοι, είτε για να αποκρούσουν την πίεση από ομάδες συμφερόντων και μέσα ενημέρωσης, είτε για να προωθηθούν στους πελάτες. Μια δήλωση που δημοσιεύθηκε από το Business Roundtable (2019) και υπογράφηκε από διευθύνοντες συμβούλους μεγάλων εταιρειών, ανακοίνωσε ότι «Ενώ κάθε μία από τις μεμονωμένες εταιρείες μας εξυπηρετεί τον δικό της εταιρικό σκοπό, μοιραζόμαστε μια θεμελιώδη δέσμευση προς όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς». Σε επιστολή προς τους διευθύνοντες συμβούλους, ο Lawrence Fink, διευθύνων σύμβουλος της Blackrock, τόνισε ότι οι προοπτικές ανάπτυξης μιας εταιρείας είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την ικανότητά της να λειτουργεί βιώσιμα και να εξυπηρετεί το πλήρες σύνολο των ενδιαφερόμενων μερών (Cornell&Damodaran, 2020).

Τα κριτήρια ESG είναι πλέον ένας πολύ διαδεδομένος και μερικές φορές απαραίτητος παράγοντας για τους επενδυτές να εξετάσουν το ενδεχόμενο υποστήριξης μίας εταιρείας (NetO, 2023).

- Οι επενδυτές θα απορρίψουν εταιρείες που δεν προσφέρουν κριτήρια ESG. Η βαθμολογία ESG έχει σημασία για τους συνειδητούς επενδυτές και τις επιχειρήσεις. Όχι μόνο θα αγνοηθεί, αλλά θα βρίσκεται και σε οικονομικό κίνδυνο μία εταιρεία που δεν συμβάλλει στο περιβάλλον εκτός του προϊόντος ή της υπηρεσίας.

- Οι επενδυτές αναζητούν επιχειρήσεις που στοχεύουν σε καλύτερα αποτελέσματα για την κοινωνία και την ύπαρξη απόδοσης επένδυσης για να προχωρήσουν. Δεν θα επιτύχουν όλες οι εταιρείες, αλλά θα πρέπει να έχουν μια φιλανθρωπική συνείδηση που υπερβαίνει το προϊόν ή την υπηρεσία τους.

- Η εταιρική κοινωνική ευθύνη (ΕΚΕ) και η εταιρική βιωσιμότητα αποτελούν βασικές αξίες πλέον σε κάθε βιώσιμη επιχείρηση. Χωρίς να έχουν εξωτερικό σκοπό, οι εταιρείες κινδυνεύουν να μην έχουν καθόλου υποστήριξη από επενδυτές ή, στην καλύτερη περίπτωση, θα αντιμετωπίσουν δυσκολίες στην εξεύρεση υποστήριξης.

Αυτό που μπορούν να κάνουν οι εταιρείες εάν ενδιαφέρονται για αξιολογήσεις κριτηρίων ESG είναι να συγκεντρώσουν όλα τα δεδομένα που έχουν σχετικά με την εσωτερική τους λειτουργία, με απτές μετρήσεις και παρακολούθηση, να αναλύσουν τις εκπομπές ρύπων και να έχουν στην κατοχή τους ακριβείς πληροφορίες σχετικά με τα ανεπεξέργαστα δεδομένα που έχουν μετατραπεί σε δεδομένα εκπομπών. Έχοντας αυτές τις πληροφορίες μπορεί να σχηματίσει η κάθε επιχείρηση ένα προφίλ και να το συγκρίνει με αυτό που προωθεί το μοντέλο ESG δίνοντας έτσι μίας πρώτη εικόνα για το που βρίσκεται η εταιρεία και τι αλλαγές πρέπει να πραγματοποιήσει. Έπειτα από αυτές τις διαδικασίες η επιχείρηση θα μπορεί με αυτοπεποίθηση να παρουσιάζει σε επενδυτές και χρηματοπιστωτικές ή επενδυτικές επιχειρήσεις τον τρόπο λειτουργίας της και την στάση της απέναντι στο περιβάλλον με οργανωμένες και ισχυρές αποδείξεις, προκειμένου να κάνουν μια πλήρη αξιολόγηση και να δεσμευτούν να εμπλακούν.

4.6 Ελλάδα & Ευρώπη

Αξίζει να σημειωθεί πως οι επιχειρήσεις που πληρούν τα κριτήρια ESG, παρουσιάζουν το τελευταίο χρονικό διάστημα σημαντικά καλύτερες αποδόσεις σε σύγκριση με τις υπόλοιπες. Τα γεγονότα αυτά επιβεβαιώνονται και από έρευνες της πολύ γνωστής εταιρίας στον χώρο, Morningstar. Αυτές οι έρευνες δείχνουν πως οι επιχειρήσεις της Ελλάδος βρίσκονται πολύ χαμηλά στην κατάταξη με τις επιδόσεις ESG σε σύγκριση με άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Οι επιχειρήσεις παρουσιάζουν πολλαπλά προβλήματα σε τομείς διακυβέρνησης και περιβάλλοντος με αποτέλεσμα να μην μπορούν να προσελκύσουν και διεθνείς επενδυτές (Μιχαηλίδης, 2021).

Η Ελλάδα λοιπόν σαν σύνολο δεν μπορεί να ακολουθήσει τους διεθνείς ρυθμούς στο συγκεκριμένο θέμα, παρά τις αξιόλογες προσπάθειες της. Ελάχιστες είναι οι επιχειρήσεις που προσπαθούν να εντάξουν αυτή την καινούρια φιλοσοφία και ακόμη λιγότερες εκείνες που διαθέτουν αναρτημένα στο κοινό επίσημη βαθμολογία. Σύμφωνα με το Bloomberg από τον δείκτη FTSE-25 μόνο έντεκα (11) εταιρίες διαθέτουν επίσημη βαθμολογία, ενώ οι επιχειρήσεις που εμπεριέχονται σε αυτό το σύνολο είναι σχεδόν δέκα χιλιάδες (10.000) από εξήντα (60) διαφορετικές χώρες. Ο FTSE/Athex Large Cap είναι ο χρηματιστηριακός δείκτης των 25 μεγαλύτερων εταιρειών, οι οποίες είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών.

Οι ελληνικές εταιρίες με την μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση σχετικά με το θέμα και την εντονότερη εμπλοκή τους με τα κριτήρια ESG είναι οι παρακάτω:

1. ΔΕΗ
2. Ελληνικά Πετρέλαια
3. Motor Oil
4. Mytilinaios Group
5. Τέρνα Ενεργειακή
6. Volton

Η Ευρώπη από την άλλη μεριά παρουσιάζει πολύ διαφορετικά ευρήματα. Το μεγαλύτερων ποσοστό των ευρωπαϊκών κρατών και λαών έχει ενστερνιστεί την πεποίθηση πως το μέλλον για μία σύγχρονη και δυναμική οικονομία σχετίζεται άμεσα με τα κριτήρια ESG και μία πολιτική ανάπτυξης που θα τα υπολογίζει. Στο πλαίσιο αυτό έχουν οριστεί και κάποιοι φιλόδοξοι μακροπρόθεσμοι στόχοι:

- Ο εκμηδενισμός των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου έως το έτος 2050
- Η αποσύνδεση της εκμετάλλευσης ορυκτών πόρων από την οικονομική εξέλιξη
- Η εξάλειψη της περιθωριοποίησης ανθρώπων, περιοχών και γενικότερα συνόλων

Η επίτευξη αυτών των σκοπών δεν αποτελεί εύκολο εγχείρημα, απαιτεί σημαντικές δράσεις σε πολλαπλά επίπεδα. Κανένας τομέας της οικονομίας δεν μπορεί να μείνει αμέτοχος σε αυτή την διαδικασία. Μερικές πιθανές δράσεις είναι:

- Οι επενδύσεις σε επιχειρήσεις που αξιοποιούν τεχνολογίες φιλικές προς το περιβάλλον
- Η στήριξη της δημιουργικότητας και της ευρεσιτεχνίας στον επιχειρησιακό τομέα
- Η βελτίωση των μέσων μεταφοράς με σκοπό την εξάλειψη ρύπων και γενικότερα επιζήμιων στοιχείων προς τον άνθρωπο και το περιβάλλον
- Η εξάλειψη των εκπομπών άνθρακα από τον τομέα της ενέργειας
- Η συνεπής μέριμνα για τις ενεργειακές επιδώσεις των κτιρίων

Αυτές αποτελούν μόνο ένα δείγμα πιθανών δράσεων με στόχο την συμφιλίωση με την ιδεολογία ESG και την προσπάθεια να προστατεύσουμε το περιβάλλον και τον άνθρωπο από την απληστία, την έλλειψη ηθικής – συνείδησης και τις συνέπειες αυτών των γεγονότων.

4.7 ESG & Ηθική

Στο σύγχρονο εταιρικό τοπίο, η ενσωμάτωση παραγόντων δεοντολογίας και Περιβάλλοντος, Κοινωνίας και Διακυβέρνησης (ESG) έχει αποκτήσει εξέχουσα θέση. Το ESG αντιπροσωπεύει ένα

σύνολο κριτηρίων που χρησιμοποιούν οι επενδυτές, τα ενδιαφερόμενα μέρη και οι ίδιες οι εταιρείες για να αξιολογήσουν τον αντίκτυπο μιας επιχείρησης στην κοινωνία και το περιβάλλον. Αυτό το δοκίμιο εμβαθύνει στη συσχέτιση μεταξύ ηθικής και ESG στο εταιρικό περιβάλλον, υπογραμμίζοντας τον κεντρικό ρόλο των ηθικών προβληματισμών στην επίτευξη βιώσιμων και υπεύθυνων επιχειρηματικών πρακτικών. Η ηθική και το ESG είναι άρρηκτα συνδεδεμένα, καθώς μοιράζονται κοινές αρχές που έχουν τις ρίζες τους στην υπεύθυνη και ευσυνείδητη συμπεριφορά. Οι ηθικοί προβληματισμοί είναι ζωτικής σημασίας για την καθοδήγηση των εταιρειών να λαμβάνουν αποφάσεις που σχετίζονται με το ESG που δεν είναι μόνο οικονομικά συνετές αλλά και ευθυγραμμισμένες με τις κοινωνικές αξίες.

- **Περιβαλλοντική ευθύνη:** Οι ηθικές εταιρείες αναγνωρίζουν τις περιβαλλοντικές τους ευθύνες υιοθετώντας βιώσιμες πρακτικές που μειώνουν το αποτύπωμα άνθρακα, διατηρούν τους φυσικούς πόρους και μετριάζουν τους περιβαλλοντικούς κινδύνους. Δίνουν προτεραιότητα σε φιλικές προς το περιβάλλον πρωτοβουλίες, όπως η υιοθέτηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η μείωση των αποβλήτων, ως μέρος της ηθικής δέσμευσής τους για περιβαλλοντική διαχείριση.

- **Κοινωνικός αντίκτυπος:** Οι ηθικές επιχειρήσεις εξετάζουν επίσης τον αντίκτυπό τους στην κοινωνία. Προωθούν την ποικιλομορφία και την ένταξη στο εργατικό δυναμικό τους, διασφαλίζουν δίκαιες εργασιακές πρακτικές σε όλες τις αλυσίδες εφοδιασμού τους και συνεργάζονται θετικά με τις κοινότητες. Με την τήρηση ηθικών κοινωνικών αρχών, ενισχύουν την εμπιστοσύνη, ενισχύουν τη φήμη τους και συμβάλλουν στον κοινωνικό ιστό.

- **Διακυβέρνηση και λογοδοσία:** Η ηθική εταιρική διακυβέρνηση αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του ESG. Οι ηθικές εταιρείες δίνουν προτεραιότητα στη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την ακεραιότητα στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αυτό όχι μόνο μειώνει τα εταιρικά παραπτώματα και την απάτη, αλλά και εδραιώνει εμπιστοσύνη με τους επενδυτές, τα ενδιαφερόμενα μέρη και το κοινό.

4.7.1 ESG και ηθικές επενδύσεις

Η αυξανόμενη έμφαση στους παράγοντες ESG έχει οδηγήσει σε αύξηση των ηθικών επενδύσεων, όπου οι επενδυτές επιδιώκουν να ευθυγραμμίσουν τα χαρτοφυλάκιά τους με επιχειρήσεις που τηρούν τις αρχές ESG. Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία της ηθικής συμπεριφοράς στον εταιρικό κόσμο. Οι εταιρείες που ενσωματώνουν ESG στις δραστηριότητές τους είναι πιο ελκυστικές για ηθικούς επενδυτές, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε βελτιωμένη πρόσβαση σε κεφάλαια και βελτιωμένη απόδοση της αγοράς.

Συμπερασματικά, η συσχέτιση μεταξύ ηθικής και ESG στο εταιρικό περιβάλλον είναι καθοριστική για βιώσιμες και υπεύθυνες επιχειρηματικές πρακτικές. Τα ηθικά θεμέλια καθοδηγούν τις εταιρείες να λαμβάνουν αποφάσεις που ευθυγραμμίζονται με τις αρχές ESG, ωφελώντας τελικά την κοινωνία, το περιβάλλον και τις ίδιες τις επιχειρήσεις. Καθώς οι εκτιμήσεις ESG συνεχίζουν να διαμορφώνουν το εταιρικό τοπίο, η ηθική συμπεριφορά

παραμένει η κινητήρια δύναμη πίσω από την επιδίωξη ενός πιο βιώσιμου και δίκαιου μέλλοντος. Οι εταιρείες που αγκαλιάζουν την ηθική και το ESG είναι σε καλύτερη θέση να ευδοκιμήσουν σε μια εποχή όπου οι υπεύθυνες επιχειρηματικές πρακτικές εκτιμώνται περισσότερο από ποτέ.

4.8 Αντίλογος

Παρά τις φαινομενικά έντονα ευεργετικές ιδιότητες που παρουσιάζουν οι ESG προς όλους τους άμεσα εμπλεκόμενους τομείς είναι πολλοί εκείνοι οι οποίοι ακόμη δεν έχουν δει αρκετά πρακτικά στοιχεία ώστε να πειστούν. Σε μία ολοκληρωμένη και αντικειμενική μελέτη δεν γίνεται να παρουσιάζεται μόνο η μία όψη του νομίσματος. Το σύνολο των δύσπιστων στηρίζει τον προβληματισμό του με τα εξής επιχειρήματα:

- Τα στοιχεία ότι οι κοινωνικά υπεύθυνες επιχειρήσεις έχουν χαμηλότερα προεξοφλητικά επιτόκια και, ως εκ τούτου, οι επενδυτές έχουν χαμηλότερες αναμενόμενες αποδόσεις, είναι ισχυρότερα από τα στοιχεία ότι οι κοινωνικά υπεύθυνες επιχειρήσεις αποφέρουν υψηλότερα κέρδη ή ανάπτυξη. Υπάρχουν σαφώς επιχειρήσεις που επωφελούνται από την κοινωνική ευθύνη, αλλά υπάρχουν εξίσου σαφείς επιχειρήσεις όπου η κοινωνική ευθύνη δημιουργεί κόστος χωρίς αντισταθμιστικά οφέλη. Λέγοντας στις επιχειρήσεις ότι η κοινωνική ευθύνη θα αποφέρει υψηλότερη ανάπτυξη, κέρδη και αξία είναι ψευδής διαφήμιση. Επιπλέον, πολλές από τις επιχειρήσεις που προωθούν το ESG είναι επιτυχημένες για άλλους λόγους.

- Τα στοιχεία ότι οι αγορές ενσωματώνουν την κοινωνική ευθύνη στην τιμολόγηση είναι αδύναμα, εκτός από τις εταιρείες που χαρακτηρίζονται ως κακές επιχειρήσεις. Επιπλέον, υπάρχει ένας αδύναμος σύνδεσμος μεταξύ ESG και λειτουργικών επιδόσεων. Επιπλέον, το γεγονός ότι οι αγορές δεν αντικατοπτρίζουν αυτή τη σύνδεση θα πρέπει να χρησιμεύσει ως σημείωση προσοχής κατά την προώθηση ΠΚΔ σε εταιρικά διευθυντικά στελέχη.

- Τα στοιχεία ότι οι επενδυτές μπορούν να δημιουργήσουν θετικές υπερβολικές αποδόσεις με επενδύσεις εστιασμένες σε ESG είναι αδύναμα και δεν υπάρχουν στοιχεία ότι οι ενεργές επενδύσεις ESG κάνουν κάτι καλύτερο από τις παθητικές επενδύσεις ESG, απηχώντας ένα εύρημα σε μεγάλο μέρος της ενεργητικής επενδυτικής βιβλιογραφίας.

Ακόμη και τα πιο ευνοϊκά στοιχεία σχετικά με τις επενδύσεις ESG αποτυγχάνουν να λύσουν το πρόβλημα της αιτιώδους συνάφειας. Φαίνεται εξίσου πιθανό ότι οι επιτυχημένες επιχειρήσεις υιοθετούν τον μανδύα ESG όπως η υιοθέτηση του μανδύα ESG κάνει τις επιχειρήσεις επιτυχημένες. Μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας ESG ξεκινά με μια σχεδόν επιτόλαιη απόρριψη της θέσης του Milton Friedman ότι οι εταιρείες θα πρέπει να επικεντρωθούν στην παροχή κερδών και αξίας στους μετόχους τους, αντί να παίζουν το ρόλο των υπευθύνων χάραξης κοινωνικής πολιτικής. Όσο περισσότερο έχουμε εξετάσει τα επιχειρήματα που προβάλλουν οι υποστηρικτές του ESG για τους λόγους για τους οποίους οι εταιρείες πρέπει να επεκτείνουν τις

δηλώσεις αποστολής και τα αποδεικτικά στοιχεία που προσφέρουν για την πρόταση, τόσο περισσότερο τείνουμε να συνταχθούμε με τον Friedman. Η μόδα ESG μπορεί να επιταχύνεται και να προσελκύει εταιρείες και επενδυτές, αλλά κατά την άποψή μας, όταν όλα έχουν ειπωθεί και γίνει, πολλά χρήματα θα έχουν δαπανηθεί, λίγοι άνθρωποι (σύμβουλοι, εμπειρογνώμονες ESG, μετρητές ESG) θα έχουν επωφεληθεί, αλλά οι εταιρείες δεν θα είναι περισσότερο κοινωνικά υπεύθυνες από ό, τι ήταν πριν εφευρεθεί το ESG. Κατά την άποψή μας, αυτό που χρειάζεται είναι ένας ανοιχτός, ειλικρινής και λεπτομερής εθνικός διάλογος σχετικά με τις δημόσιες πολιτικές που σχετίζονται με το ESG, ιδίως εκείνες που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή. Ας ελπίσουμε ότι αυτή η συζήτηση θα παράγει σοφές πολιτικές που θα καθορίσουν το νομικό και κανονιστικό πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν οι εταιρείες. Με το κατάλληλο πλαίσιο, οι εταιρείες μπορούν να επιστρέψουν στην εστίαση στη μεγιστοποίηση του πλούτου των μετόχων.

Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα

Η συγκεκριμένη μελέτη είχε σκοπό να διεγείρει το ενδιαφέρον των αναγνωστών παρουσιάζοντας ένα σχετικά νέο ζήτημα που απασχολεί ολοένα και περισσότερο την παγκόσμια κοινωνία, ενώ ακόλουθα να ενημερώσει σωστά για το θέμα και να απαντήσει τα θεμελιώδη ερωτήματα που δημιουργούνται όπως:

- Τι είναι η ηθική στις Επιχειρήσεις;
- Ποιος είναι ο ρόλος της ηθικής στον εργασιακό τομέα;
- Πώς ορίζεται η αειφόρος ανάπτυξη;
- Τι είναι ESG;
- Γιατί να χαρακτηρίσουμε και να μετρήσουμε την αειφόρο ανάπτυξη;
- Πώς επιλέγονται οι σκοποί, οι δείκτες και οι στόχοι;
- Πώς κατασκευάζονται οι δείκτες;
- Ποια η σχέση ηθικής και βιώσιμης ανάπτυξης;

και πολλά ακόμη. Η γενικότερη ευαισθητοποίηση γύρω από το θέμα της ηθικής στις επιχειρήσεις και του μοντέλου ESG αποτελεί μία απόπειρα επίβλεψης των δράσεων των επιχειρήσεων από την κοινωνία με σκοπό να μην δημιουργούν παθογένειες ή δυσμενείς καταστάσεις για τους ανθρώπους, το περιβάλλον ή οποιονδήποτε άλλο τομέα που μπορεί να επηρεάζουν έμμεσα ή άμεσα.

Παράλληλα με την κρίση της ηθικής των επιχειρήσεων και την επίβλεψη στα πλαίσια του μοντέλου ESG οι επιχειρήσεις συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον του κοινού και πιθανών επενδυτών οι οποίοι αναλύουν κάθε πτυχή του οργανισμού και αξιολογούν τις επιδόσεις του ψάχνοντας απάντηση στο ερώτημα αν θα αποτελέσει η εμπιστοσύνη σε αυτή την επιχείρηση μία κερδοφόρα επένδυση.

Αυτή η νέα τάση προσφέρει πολλαπλά οφέλη και προς την πλευρά της κοινωνίας αλλά και προς την πλευρά των επιχειρήσεων προσπαθώντας μάλιστα να τις συμφιλιώσει. Μια εταιρία ουσιαστικά έχει την δυνατότητα να «επιβραβευθεί» για το ενδιαφέρον που δείχνει στα ανθρώπινα δικαιώματα και το περιβάλλον.

Οι παράμετροι ESG έχουν γίνει όλο και πιο σημαντικές για τις εταιρείες, τους επενδυτές και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, καθώς επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις, προωθώντας παράλληλα βιώσιμες και υπεύθυνες επιχειρηματικές πρακτικές. Οι εταιρείες που υιοθετούν τις αρχές ESG είναι συχνά σε καλύτερη θέση για να ευδοκμήσουν σε μια εξελισσόμενη παγκόσμια οικονομία. Εκτός από τα υπόλοιπα ζητήματα τα κριτήρια ESG θα

έχουν ένα πολύ ενδιαφέροντα ρόλο να παίξουν στη διαχείριση των κινδύνων των επιχειρήσεων και ως εκ τούτου θα πρέπει να ενσωματωθούν στα κλασικά εργαλεία εκτίμησης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Κεφάλαιο 6: Επίλογος

Η διασταύρωση της ηθικής στις επιχειρήσεις, τη βιώσιμη ανάπτυξη και τις επενδύσεις ESG (Environmental, Social and Governance) είναι ένας κεντρικός και δυναμικός τομέας που έχει κερδίσει σημαντική προσοχή τα τελευταία χρόνια. Αυτή η συμβολή υπογραμμίζει την αυξανόμενη αναγνώριση ότι οι επιχειρήσεις πρέπει να ευθυγραμμίσουν τις λειτουργίες και τις στρατηγικές τους με ηθικές αρχές και στόχους βιωσιμότητας για να δημιουργήσουν θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία, το περιβάλλον και τη δική τους μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα.

Πρώτα από όλα, η ηθική συμπεριφορά στις επιχειρήσεις αποτελεί θεμελιώδη απαίτηση. Απαιτείται από τους οργανισμούς να διατηρούν την ειλικρίνεια, την ακεραιότητα και τη δικαιοσύνη σε όλες τις συναλλαγές τους. Η δεοντολογία όχι μόνο προάγει την εμπιστοσύνη και την καλή θέληση μεταξύ των ενδιαφερομένων, αλλά μετριάζει επίσης τους κινδύνους που σχετίζονται με την ανήθικη συμπεριφορά. Οι εταιρείες που δίνουν προτεραιότητα στην ηθική όχι μόνο επωφελούνται από μια ισχυρότερη φήμη, αλλά είναι επίσης σε καλύτερη θέση για μακροπρόθεσμη επιτυχία.

Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί κρίσιμη πτυχή αυτής της τριάδας, καθώς τονίζει την ανάγκη αντιμετώπισης των σημερινών προκλήσεων χωρίς να διακυβεύεται η ευημερία των μελλοντικών γενεών. Οι επιχειρήσεις που ενσωματώνουν βιώσιμες πρακτικές μειώνουν το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα, συμβάλλουν στη διατήρηση των πόρων και συχνά βρίσκουν νέες ευκαιρίες για καινοτομία. Η βιώσιμη ανάπτυξη διασταυρώνεται επίσης με την κοινωνική ευθύνη, καθώς οι εταιρείες αναμένεται όλο και περισσότερο να εξετάσουν τον αντίκτυπο των δραστηριοτήτων τους στις κοινότητες, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις εργασιακές πρακτικές.

Οι επενδύσεις ESG αποτελούν ένα πρακτικό μέσο για τους επενδυτές να υποστηρίξουν δεοντολογικές και βιώσιμες επιχειρηματικές πρακτικές. Αξιολογώντας τις εταιρείες με βάση τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και σχετικές με τη διακυβέρνηση επιδόσεις τους, οι επενδυτές μπορούν να διαθέσουν κεφάλαια σε επιχειρήσεις που δίνουν προτεραιότητα στη βιωσιμότητα και την υπεύθυνη εταιρική συμπεριφορά. Αυτή η προσέγγιση ευθυγραμμίζει τα κίνητρα κέρδους με ηθικούς προβληματισμούς, ενθαρρύνοντας τις εταιρείες να κάνουν βελτιώσεις ESG και προωθώντας μια ευρύτερη κοινωνική στροφή προς τη βιωσιμότητα.

Σε έναν κόσμο που παλεύει με περιβαλλοντικές προκλήσεις, κοινωνικές ανισότητες και εταιρικά παραπτώματα, η συγχώνευση της ηθικής στις επιχειρήσεις, τη βιώσιμη ανάπτυξη και τις επενδύσεις ESG είναι πιο επίκαιρη από ποτέ. Με την ενσωμάτωση αυτών των αρχών στις εταιρικές στρατηγικές και τις επενδυτικές αποφάσεις, έχουμε τη δυνατότητα να προωθήσουμε ουσιαστικές αλλαγές, να αντιμετωπίσουμε πειστικά παγκόσμια ζητήματα και να δημιουργήσουμε ένα πιο υπεύθυνο, βιώσιμο και δίκαιο επιχειρηματικό περιβάλλον.

Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι υπάρχουν προκλήσεις και πολυπλοκότητες στην εφαρμογή αυτών των ιδανικών. Η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της δημιουργίας κερδών και της

ηθικής συμπεριφοράς και η διασφάλιση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στις αναφορές ESG είναι συνεχή ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Επιπλέον, ένα ισχυρό πλαίσιο για την αξιολόγηση των παραγόντων ESG και σαφή πρότυπα για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική ενσωμάτωση αυτών των αρχών.

Εν κατακλείδι, η συνέργεια της ηθικής στις επιχειρήσεις, τη βιώσιμη ανάπτυξη και τις επενδύσεις ESG αντιπροσωπεύει μια ισχυρή δύναμη για θετική αλλαγή. Παρέχει έναν χάρτη πορείας για τις επιχειρήσεις και τους επενδυτές ώστε να συμβάλουν σε μια πιο βιώσιμη και ηθική παγκόσμια οικονομία, προωθώντας ένα μέλλον στο οποίο η οικονομική επιτυχία συμβαδίζει με την κοινωνική και περιβαλλοντική ευθύνη.

Βιβλιογραφία

- Armstrong, A. (2020). Ethics and ESG. *Australasian Accounting Buisness & Finance Journal*, Vol. 14, Iss. 3, σ. 12.
- Armstrong, A., & Sweeney, M. (2002). Corporate governance disclosure: demonstrating corporate social responsibility through social reporting. *New Academy Review* 1 (2).
- Cadbury, A. (1992). *Report on the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance*. London: Gee.
- Calvano, L. C. (2013, November 24). Is Business Ethics Education Effective? An Analysis of Gender, Personal Ethical Perspectives, and Moral Judgment. *Journal of Business Ethics*, Vol. 126, No. 4, σσ. 591-602.
- CDC. (2022). *Centers for Disease Control and Prevention*. Ανάκτηση 10 15, 2023, από CDC, Understanding the Epidemic: <https://www.cdc.gov/opioids/basics/epidemic.html>
- Cornell, B., & Damodaran, A. (2020). *Valuing ESG: Doing Good or Sounding Good?* NYU Stern School of Business, SSRN Electronic Journal [Preprint]. doi:10.2139/ssrn.3557432.
- Dam, B. S. (2007, February 3). Cultural Values and International Differences in Business Ethics. *Journal of Business Ethics*, Vol. 75, No.3, σσ. 273-284.
- Downie, R. (. (2020). *Roles and Values: An Introduction to Social Ethics*. Routledge.
- Dragsbaek Schmidt, J. (2004). *Development Studies and Political Ecology in a North South Perspective*. Denmark: Development Research Series, Occasional Papers No. 5, Research Center on Development and International Relations Institute for History, International and Social Studies Aalborg University.
- EBA . (2021, July). Ανάκτηση July 25, 2023, από EBA Report on Management and Supervision of ESG Risks for Credit Institutions and Investment Firms.: https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/fifiles/document_library/Publications/Reports/2021/1015656/EBA%20Report%20on%20ESG%20risks%20management%20and%20supervision.pdf
- Fish, A., Kim, D. H., & Venkatraman, S. (2019). *The ESG sacrifice*. SSRN Electronic Journal [Preprint]. doi:10.2139/ssrn.3488475.
- George, R. T. (2022). A History of Business Ethics. Στο J. C. John R. Boatright, *Values and Ethics for the 21st Century* (σσ. 337-359). BBVA.
- Giese, G., Lee, L.-E., Melas, D., Nagy, Z., & Nishikawa, L. (2019, July). Foundations of ESG Investing: How ESG Affects Equity Valuation, Risk, and Performance. *The Journal of Portfolio Management*, Vol. 45, Issue 5, σσ. 69-83.
- Gilbert, J. T. (2010, July 20). Teaching Business Ethics: What, Why, Who, Where, and When. *Journal of Education for Business*, Vol. 68, Issue 1, σ. 5.

- Gillan, S. L., Koch, A., & Starks, L. T. (2021, February). Firms and social responsibility: A review of ESG and CSR research in corporate finance. *Journal of Corporate Finance*, Vol. 66.
- GRI. (2015). *Sustainability Reporting Guidelines: Reporting Principles and Standard Disclosures*. Amsterdam: Global Reporting Initiative.
- Gustave Speth, J. (2010, Mar 30). Perspectives on the Johannesburg Summit. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, Vol. 45, Issue 1, σσ. 24-29.
- Gutman, P. (2010, Mar 30). What Did WSSD Accomplish? AN NGO PERSPECTIVE. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, Vol. 45, Issue 2, σσ. 20-28.
- Heenetigala, K., De Silva Lokuwaduge, C., Armstrong, A., & Ediriweera, A. (2016). *Investigation of criteria used for assurance practices of sustainability reporting in Australian listed companies*. Melbourne: Victoria University.
- Hughes, B., Hanna, T., McNeil, K., Bohl, D., Moyer, J., Abidoye, B., . . . Patterson, L. (2021). Pursuing the Sustainable Development Goals in a World Reshaped by COVID-19. *Frederick S. Pardee Center for International Futures and United Nations Development Programme*.
- Ibn-Mohammed, T., Mustapha, K., Godsell, J., Adamu, Z., Babatunde, K., Akintade, D., . . . al., e. (2021, January). A critical analysis of the impacts of COVID-19 on the global economy and ecosystems and opportunities for circular economy strategies. *Resources Conservation & Recycling*, Vol. 164. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2020.105169>.
- IFAC. (2012). *Investor Demand for Environmental, Social, and Governance Disclosures: Implications for Professional Accountants in Business*. New York: International Federation of Accountants.
- Jalil, D. M., Ferdous, A., & Muhammad, K. R. (2010, October). Implementation Mechanism of Ethics in Business Organizations. *International Business Research*, Vol. 3, No. 4, σ. 11.
- Jeurissen, R. a. (1998). The ethical reputations of managers in nine EU countries: a cross-referential survey. *Journal of Business Ethics*, Vol. 17 No. 9/10, σσ. 995-1005.
- John R. Boatright, J. C.-M. (2012). *Values and Ethics for the 21st*. Spain: BBVA.
- Koehn, D. (2006). *The Ground of Professional Ethics*. Routledge.
- Li, T.-T., & Wang, K. (2021, October 21). ESG: Research Progress and Future Prospects. *ESG and Sustainability: A Global Perspective*. 13(21). p. 11663. doi:10.3390/su132111663.
- Lumbreras, S., Oviedo, L., & Hans-Ferdinand, A. (2021, October 26). The Missing Piece in Sustainability Indices: Accounting for the Human Factor. *MDPI Sustainability*, Vol. 13, Issue 21.
- Martín-Blanco, C., Zamorano, M., Lizárraga, C., & Molina-Moreno, V. (2022, Δεκέμβρη 5). The Impact of COVID-19 on the Sustainable Development Goals: Achievements and Expectations. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 19(23):16266. doi: 10.3390/ijerph192316266.
- MSCI. (2023). Ανάκτηση July 27, 2023, από <https://www.msci.com/>

- Muehlebach, A. (2001, Aug). "Making Place" at the United Nations: Indigenous Cultural Politics at the U. N. Working Group on Indigenous Populations. *Cultural Anthropology*, Vol. 16, No. 3 , σσ. 415-448.
- NetO. (2023, July 25). Ανάκτηση July 25, 2023, από <https://net0.com/blog/esg>
- Nill, A. a. (1997). Marketing ethics across cultures: decision-making guidelines and the emergence of dialogic idealism. *Journal of Macromarketing*, Vol. 17 No. 2, σσ. 4-19.
- Parris, T. M., & Kates, R. W. (2003, August 14). Characterizing and Measuring Sustainable Development. *Annual Review of Environment and Resources*, Vol. 28, σσ. 559-586.
- Pearce, D. W., Atkinson, G. D., & Dubourg, W. R. (1994). The Economics of. *Annu. Rev. Energy Environ.*, σσ. 457-74.
- Pradhan, P., Costa, L., Rybski, D., Lucht, W., & P. Kropp, J. (2017, November 30). A Systematic Study of Sustainable Development Goal (SDG) Interactions. *Earth's Future*, Vol. 5, Issue 11, σσ. p. 1169-1179.
- Release, P. (2022, April 13). Chairwoman Maloney Calls on McKinsey's Global Managing Partner to Testify at Public Hearing. *Committee Releases Report Uncovering Significant Conflicts of Interest at McKinsey & Co. Related to Work for FDA and Opioid Manufacturers*.
- Richard T., D. G. (2022). A History of Business Ethics. *Markkula Center for Applied Ethics*.
- Sachs, J., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., & Woelm, F. (2022). Sustainable Development Report 2022. *From Crisis to Sustainable Development: The SDGs as Roadmap to 2030 and Beyond*.
- Schwartz, M. S. (2002, November 1). A Code of Ethics for Corporate Code of Ethics. *Journal of Business Ethics*, σ. 16.
- Science, I. C. (2017, May 15). A Guide to SDG Interactions: from Science to Implementation. *International Council for Science*.
- Serafeim, G. (2014, May 21). The Role of the Corporation in Society: An Alternative View and Opportunities for Future Research. *Business Research for Business Leaders - Harvard Business School*.
- Shulla, K., Voigt, B., Cibian, S., Scandone, G., Martinez, E., Nelkovski, F., & Salehi, P. (2021). Effects of COVID-19 on the Sustainable Development Goals (SDGs). *Discov. Sustain.* 2, 15. <https://doi.org/10.1007/s43621-021-00026-x>.
- Spero C. Peppas, G. J. (2000, August 1). Business ethics in the European Union: a study of Greek attitudes. *Journal Management Decision*, Vol. 38 Issue 6.
- Tsalikis, J. a. (1995). Bribery and extortion in international business: ethical perceptions of Greeks compared to Americans. *Journal of Business Ethics*, Vol. 14 No. 4, σσ. 249-64.
- TWIN, A. (2023, March 17). Business Ethics: Definition, Principles, Why They're Important. *Investopedia*. <https://www.investopedia.com/terms/b/business-ethics.asp>. Ανάκτηση από Investopedia.

United Nations Department of Economic & Social Affairs. (2023). Ανάκτηση 8 24, 2023, από <https://sdgs.un.org/>

Walther Ch Zimmerli, M. H. (2007). *Corporate Ethics and Corporate Governance*. Springer.

Whipple, T. a. (1992). Business ethics judgments: a cross-cultural comparison. *Journal of Business Ethics*, Vol. 11 No. 9.

Δεβετζή, Ε. (2022). *Η Επίδραση των ESG Κριτηριών στη Χρηματοοικονομική Επίδοση των Εισηγμένων Εταιριών του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών*. Μακεδονία: Σχολή Επιστημών Διοίκησης Επιχειρήσεων Τμήμα Λογιστικής Και Χρηματοοικονομικής Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική.

Ζοπουνίδης, Κ. (2021). Τα κριτήρια ESG έχουν αντίκτυπο στον Πιστωτικό Κίνδυνο;. *Η Ναυτεμπορική*, 3.

Κοσμίδου, Κ., & Ζοπουνίδης, Κ. (2003). *Συστήματα διαχείρισης τραπεζικών κινδύνων*.

Κοσμίδου, Κ., Λεμονάκης, Χ., & Ζοπουνίδης, Κ. (2020). *Σύγχρονες Μέθοδοι Διαχείρισης Τραπεζικών Κινδύνων Πιστωτικός & Λειτουργικός Έλεγχος*. Εκδόσεις Broken Hill.

Μιχαηλίδης, Δ. (2021). Επενδύσεις με κριτήρια ESG (Environmental - Social - Governance). *SOCIAL LIB*.